

LUNDS
UNIVERSITET

Det offentliga rummet

Betydelsen av offentliga rum i den urbana miljön

Jenny Becker Olsson

Lunds Universitet
Institutionen för kulturgeografi
och ekonomisk geografi
Handledare: Carl-Johan Sanglert

Jenny Becker Olsson
920124-0182
VT 2015
SGEL36

Abstract

The urban areas are growing and the public spaces tend to be exploit. In Sweden, the urban planning must strive to achieve a good built environment. The aim of this paper is to study why the public spaces are important in the city, which qualities are important to promote people to use public places and if the municipality of Lomma are planning for a good built environment in the public areas. The study is based on three different theories made by Jane Jacobs, Jan Gehl, Ulla Berglund and Ulla Jergeby. The theories explain in different ways the important of the public spaces and how to make public areas that people want to stay in. The study has an urban planning perspective and therefor has planning documents been used to answer the question about the municipality of Lomma. The study shows that the public spaces is important and has different functions in the city. It's a prerequisite for people to meet, which is essential in order to feel safe in the city. By creating conditions for activities and by building for the human scale, good built environment in the public space can be achieved. According to the planning documents, the municipality of Lomma do plan for good environment in the public spaces.

Keywords: Public spaces, Municipality of Lomma, human scale, good built environment, planning documents

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
1.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	1
1.2 GENOMFÖRANDE	2
1.3 AVGRÄNSNINGAR	2
1.4 DISPOSITION	3
2. BAKGRUND	3
2.1 MILJÖKVALITETSMÅLEN	3
2.2 PLAN- OCH BYGGLAGEN	4
3. TEORI	5
3.1 SYNEN PÅ STADEN	5
3.2 DET OFFENTLIGA RUMMETS FUNKTION I STADEN	8
3.3 TILLGÄNGLIGHET	10
3.4 AKTIVITETER FÖR ATT FRÄMJA DET OFFENTLIGA RUMMET.....	11
3.5 UTFORMNING FÖR ATT FRÄMJA GOD BEBYGGD MILJÖ I DET OFFENTLIGA RUMMET	15
4. METOD OCH MATERIAL	20
4.1 KVALITATIV METOD	20
4.2 FALLSTUDIE	21
4.3 DOKUMENTINSAMLING	21
4.3.1 Lommas översiktsplan.....	22
4.3.2 Lomma kvalitetsprogram	22
4.3.3 Detaljplan Lomma Centrum & Detaljplan Lomma Hamn	23
5. ANALYS	24
5.1 LOMMA ÖVERSIKTSPLAN.....	25
5.2 LOMMA KVALITETSPROGRAM CENTRUM.....	26
5.2.1 Aktiviteter i det offentliga rummet	26
5.2.2 Detaljerad utformning utifrån människans sinnen	28
5.3 LOMMA KVALITETSPROGRAM HAMNOMRÅDET	30
5.3.1 Aktiviteter i det offentliga rummet	30
5.3.2 Detaljerad utformning utifrån människans sinnen	32
5.4 LOMMA DETALJPLAN CENTRUM	34
5.4.1 Aktiviteter i det offentliga rummet	34
5.4.2 Detaljerad utformning utifrån människans sinnen	35
5.5 LOMMA DETALJPLAN HAMNTORGET	36
5.5.1 Aktiviteter i det offentliga rummet	36
5.5.2 Detaljerad utformning utifrån människans sinnen	36
6. DISKUSSION	37
6.1 OFFENTLIGA RUMMETS FUNKTION.....	37
6.2 KVALITETER FÖR ATT FRÄMJA ANVÄNDANDET AV DET OFFENTLIGA RUMMET	38
6.3 LOMMAS OFFENTLIGA RUM	39
7. SLUTSATS	41
8. VIDARE FORSKNING	41
9. REFERENSLISTA	43

1. Inledning

Allt fler människor bor i städer och urbaniseringen i världen fortsätter att öka. Stadsbefolkningen väntas öka med 2,4 miljarder människor fram till år 2050 enligt prognoser utförda av FN. År 2008 var första året då fler människor var bosatta i städer och tätorter än på landsbygden. När allt fler människor bor i städer ökar behovet av exploatering för att möta invånarens behov. Bostäder, infrastruktur och andra viktiga funktioner byggs ut och staden växer (Statistiska centralbyrån, 2013). Vid exploatering av städer tas dels den offentliga ytan i anspråk och dels skapas nya, planerade, offentliga platser. De offentliga rummen innefattar ett flertal avgörande funktioner för att berika stadsmiljön ur flera olika aspekter och är viktig i den urbana miljön.

Samhällsplaneringen i Sverige måste förhålla sig till de befintliga ramverk och lagstiftningar som styr planeringen och byggandet av staden. Miljökvalitetsmålen, beslutade av Sveriges Riksdag, visar hur planeringen bör främja en God bebyggd miljö (Regeringskansliet, 2015). Vidare styrs planeringen av Plan- och bygglagen som reglerar mark- och vattenanvändandet samt landets byggande. Lagen syftar till att

”[M]ed hänsyn till den enskilda människans frihet, främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer” (PBL 1 kap 1§)

För att kunna uppnå målen och regelverket är det att yttersta vikt att veta vad som gör en god bebyggd miljö. Varför är en god bebyggd miljö viktigt i det offentliga rummet och vad krävs för att uppnå det?

1.1 Syfte och frågeställningar

Likt ovan beskrivet bor allt fler människor i städer vilket i sin tur leder till en hög exploateringsgrad i urbana områden. När städer växer blir tillgängligheten och kvaliteten av rummen mellan husen allt viktigare. Det offentliga rummet är viktigt ur flera aspekter och bör därför tas hänsyn till i planeringen av staden. Utifrån existerande ramverk och lagstiftning bör samhällsplaneringen verka för att skapa God bebyggd miljö. Utifrån det vill jag studera stadens offentliga rum. Jag avser att undersöka teorier som berör stadens offentliga rum för att skapa en djupgående förståelse angående det offentliga rummets värde, kvaliteter och vad som får människor att vistas på offentliga platser. Hur skapas god bebyggd miljö i det offentliga rummet? Utifrån det vill jag även undersöka förhållandet mellan planeringsteorin och den empiriska verkligheten. Genom att undersöka teoretiska ramverk kring offentliga rum vill jag vidare undersöka huruvida det existerar eller inte liknelser med den empiriska verkligheten. Sammanfattningsvis vill jag undersöka värdet av det offentliga rummet, vilka kvaliteter som krävs för att bidra till god stadsbyggnad och hur dessa tas i hänsyn till i planeringen.

Jag avser därför att besvara följande frågeställningar:

Vad fyller det offentliga rummet för funktion i staden?

Vilka kvaliteter har betydelse för att människor ska utnyttja offentliga platser?

Planerar Lomma kommun för en god bebyggd miljö i det offentliga rummet?

1.2 Genomförande

För att besvara frågeställningarna har jag använt mig av teoretiskt och empiriskt material. De två första frågeställningarna analyseras utifrån ett tre olika teorier varav Jan Gehls teori om det offentliga rummet används som huvudsakliga teori. Jag har valt att använt mig av Jan Gehls teori som huvudsakliga teori på grund av hans bakgrund och forskning kring det offentliga rummet. Frågeställningarna i undersökningen är relativt breda eftersom utgångspunkten är att omfattande förstå vad som skapar bra offentliga rum. Det teoretiska avsnittet är omfattande för att tydligt redogöra för teoriernas enskilda uppfattningar om det offentliga rummet för att vidare i diskussionen finna samband, liknelser och skillnader. Vidare har jag gjort en empirisk undersökning av Lomma. Den empiriska undersökningen tillämpas för att ta reda på i vilken utsträckning det teoretiska resultatet har i planeringsprocessen.

1.3 Avgränsningar

Undersökningen utgår från ett planeringsperspektiv och avser att ur ett teoretiskt underlag förstå varför det offentliga rummet är viktigt samt vad som skapar god bebyggd miljö i det offentliga rummet. Uppsatsen är avgränsad till tre olika teorier vilka valts på grund av dess relevans i att förstå det offentliga rummets betydelse och hur bra offentliga rum kan utformas. Motsatta teorier skulle kunna ha tillämpats, men är i detta fall inte relevant för frågeställningen och har därför inte använts. Planeringsperspektivet styr vidare valet av det empiriska materialet och studien avgränsas därmed i att undersöka planeringsdokument i en fallstudie över Lomma kommun. Studien har avgränsats till Lomma kommun då dess arbetspendling och låga köptrohet i stadens centrum väcker ett intresse kring utnyttjandet av det offentliga rummet. Förutsättningarna varierar förmodligen mellan olika kommuner, fallstudien är därav ett tillvägagångssätt för att undersöka frågeställningen ur en empirisk kontext och förstå hur planeringen ser ut i endast den utvalda kommunen. Med hänsyn till tidsbegränsningar och uppsatsens omfång har fyra olika planeringsdokument undersöks. Valet av planeringsdokument redogörs för i metodavsnittet.

Det teoretiska ramverket utgörs till stor del av Jan Gehl och ges därför en djupare beskrivning i bakgrunden.

Inom denna uppsats syftar offentliga rum och offentlig miljö till det nationalencyklopedin definierar som

”Offentliga rum, del av bebyggelsemiljö som är tillgänglig för allmänheten, t.ex. gator, passager, gallerior, torg och parker. Husens fasader, plank och vegetation kan betraktas som väggar i det offentliga rummet” (Nationalencyklopedin, 2015).

Vidare avgränsas begreppet i denna uppsats till att endast berör det offentliga rummet i utomhusmiljö.

1.4 Disposition

Uppsatsen är disponerad utefter tre frågeställningar som undersöks utifrån ett teoretiskt ramverk samt en empiriskt undersökning. Uppsatsen inleds med en bakgrund vilken redogör för arbetets relevans. Vidare följer ett teoriavsnitt där betydelsen av offentliga platser samt vad som skapar bra offentliga rum lyfts fram. Analysen är ett empiriskt avsnitt för att undersöka hur det fungerar i planeringsprocessen vilket vidare följs upp i en diskussion och slutsats.

Sammanfattningsvis baseras uppsatsens disposition på en vilja i att förstå grunden för det offentliga rummets betydelse för att vidare koppla samman det teoretiska med den empiriska verkligheten för att finna likheter och skillnader.

2. Bakgrund

2.1 Miljökvalitetsmålen

Sveriges Riksdag har antagit 16 nationella miljökvalitetsmål som syftar till att uppnå en långsiktigt miljömässigt hållbar utveckling. Målen antogs 1999 och år 2005 kompletterades de 15 befintliga målen med ett ytterligare mål. Miljökvalitetsmålen är strukturerade efter generationsmålet, miljökvalitetsmål och etappmål. Generationsmålet anger inriktningen på den samhällsställningen som behöver ske inom en generation för att nå miljökvalitetsmålen. Miljökvalitetsmålen anger det tillstånd miljön som miljöarbete ska leda till och är uppdelade i ett flertal preciseringar. Etappmålens syfte är att ange steg på vägen av de samhällsförändringar som bör ske för att möjliggöra att målen uppnås. För att hantera existerande miljöutmaningar i samhället, har betoning lagts på genomförande och åtgärder (Regeringskansliet, 2015). Strävan efter att uppnå generationsmålet och miljökvalitetsmålen är den nationella miljöpolitikens stomme. Målen ska vara vägledande i miljöarbetet i hela samhället, således är ett flertal olika aktörer inblandade, bland annat landets kommuner (Naturvårdsverket, 2014).

Som ovan beskrivet har riksdagen antagit 16 nationella miljökvalitetsmål. Ett av de antagna målen är God bebyggd miljö, varvid riksdagen definierar:

”Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt

och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas”(Regeringskansliet, 2012)

Miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö anger övergripande att

”Den bebyggda miljön ska fylla människors och samhällets behov, erbjuda bra livsmiljöer och bidra till en hållbar utveckling” (Miljömål, 2015).

Vidare innefattar miljökvalitetsmålet tio preciseringar vilket används i uppföljningsarbetet samt syftar till att förtydliga målet.

Preciseringarna lyfter bland annat fram den fysiska strukturen och att både ny bebyggelsestruktur samt förändringar i den befintliga strukturen bör sträva efter ett hållbart utformade. Samhället måste arbeta med en hållbar samhällsplanering där sociala, ekonomiska och miljö- och hälsorelaterade perspektiv tas hänsyn till. Fokus på kollektivtrafik, gång- och cykelvägar är av yttersta vikt för att en god bebyggelse ska uppnås. Vidare framför preciseringarna behovet av natur- och grönområden i nära anslutning till bebyggelse. Framförallt innefattar målet att staden måste värna om en god vardagsmiljö som ska tillgodose människors behov samt bidra med skönhetsupplevelser och trivsel. För att uppnå God bebyggd miljö måste staden främja god hälsa och säkerhet där människor inte utsätts för till exempel skadliga luftföroreningar, buller, radon med mera (Miljömål, 2012).

Miljökvalitetsmålen ska vara riktlinjer för vad samhällsplaneringen bör förhålla sig till. Åtta olika myndigheter ansvarar för samordningen av uppföljningen av de olika målen och Boverket är ansvarig för målet om God bebyggd miljö. Vidare har landets kommuner ett viktigt ansvar i arbetet med att nå miljömålen genom att applicera dem i den lokala planeringen (Naturvårdsverket, 2014).

2.2 Plan- och bygglagen

Planeringen av samhället måste bland annat förhålla sig till existerande överordnade mål beslutade av regering och riksdag. De överordnade målen kan kategoriseras in i tvingande och dispositiva. De tvingande målen rör exempelvis hänsyn till riksintressen, att tillgodose hälsa och säkerhet samt samordning mellan kommuner. Dispositiva målen handlar om hållbar utveckling, medborgarinflytande, sektorsinriktade mål med mera. Landets kommuner har ansvar att ansvara för den fysiska planeringen lokalt och har därmed en avgörande roll i hanterandet av samhällets fysiska struktur (Nyström & Tonell, 2012:60-61). Plan- och bygglagen reglerar förutsättningarna för byggandet i Sverige. I lagen regleras planläggningen av mark, vatten och byggande:

”Bestämmelserna syftar till att, med hänsyn till den enskilda människans frihet, främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och

långsiktig hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer” (PBL 1 kap 1 §).

Enligt PBL 3 kap 1§ måste alla kommuner ta fram en översiktsplan som omfattar hela kommunen. Översiktsplanen ska:

”Ange inriktning för den långsiktiga utvecklingen av den fysiska miljön. Planen ska strategiskt ge vägledning för beslut om hur mark- och vattenområden ska användas och hur den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras” (PBL 3 kap 2§).

Översiktsplanen är sammankopplad med kommunens politiska mål och avser att redovisa strategier för den fysiska planeringen. Till skillnad från detaljplaner är översiktsplanen inte juridiskt bindande utan verkar som ett styrmedel. Detaljplaner är juridiskt bindande krav på deras utformning och genomförande regleras i plan- och bygglagen. I en detaljplan redogörs för och bestäms det hur det ska byggas i ett begränsat område samt hur mark- och vatten får användas. Kommunen ska i detaljplanen redovisa kvartersmark, allmänna platser, vattenområden samt redogöra hur respektive plats får användas (Boverket, 2015).

De av Sveriges riksdags antagna miljö kvalitetsmål samt existerande lagstiftning visar att samhällsplaneringen måste fokusera på att forma en god bebyggd miljö. Att utreda vad som innebär en god bebyggd miljö och vad som får människor att vistas i det offentliga rummet är därför av yttersta vikt.

3. Teori

3.1 Synen på staden

För att förstå det offentliga rummets betydelse är det viktigt att även klargöra synen på staden. Ulla Berglund och Ulla Jergeby belyser hur det existerar olika sätt att se på staden bland befolkningen medan Jan Gehl belyser staden ur ett större perspektiv och illustrerar hur det existerar fyra olika former av städer.

Under de senaste decennierna har stora förändringar skett i många städer beträffande kommunikation, marknadsplatser, transportmönster med mera. Utifrån det går det enligt Jan Gehl att urskilja fyra olika typer av städer vilket är viktigt då det ger en varierad bild av användandet av det offentliga rummet (Gehl, et.al.2003:13). Städerna kategoriseras in i:

- Den traditionella staden (*originalbenämning The traditional city*) – där mötesplatser, marknadsplatser och trafik fortsätter att fungera sida vid sida i mer eller mindre balans.
- Den invaderade staden (*originalbenämning The invaded city*) – där ett ensamt användande, oftast biltrafik, har inkräktat territorium på bekostad av andra

användningsområden av stadsrummet.

- Den övergivna staden (*originalbenämning The abandoned city*) – där offentliga rum och det offentliga livet har upphört
- Den återupptagna staden (*originalbenämning The reconquered city*) – där stora satsningar görs för att hitta nya, genomförbara balanser mellan användningen av staden som en mötesplats, marknadsutrymme och trafikplats (Gehl, et.al, 2003:14).

Den traditionella staden

Under medeltiden trädde staden fram under fotgängares premisser. Gator anpassades efter fotgängare och torg skräddarsyddes för brukare som behövde utrymme för marknader, torgmöten, parader, korteger och så vidare. Många städers, speciellt i Europa, struktur formades under denna period och har därför en medeltida karaktär. Enstaka exempel av välbehållna städer fortsätter att fungera på traditionellt sätt varvid Venedig är ett sådant exempel. Gemensamt för dessa städer och deras offentliga rum är att alla typer av aktiviteter fortsätter att vara välanpassade för fotgängare. Städernas skala, dimensionering av vägar, fördelningen av hur gator och torg används och byggnaders storlekar är i harmoni med det mänskliga sinnet. Möjlighet till rörelse är direkt främjande för de fotgängare som kommer och går. I dessa städer har genom tider det offentliga rummet fungerat samordnat som mötes-, marknads- och trafikutrymme. I de städer där biltrafiken ännu inte tillåtit att ta över går det fortfarande att tyda moderna versioner av traditionella användande av det offentliga rummet (Gehl, et.al, 2003:14).

Den invaderade staden

I gamla städer och urbana områden där biltrafiken dominerar har det offentliga rummet förändrats dramatiskt. Biltrafiken och parkeringsplatser har gradvis lagt beslag på stadens gat- och torgyta och resulterar i brist på fysisk plats för människan. Ökningen av smuts, ljudnivåer och visuell förorening bidrar till utarmning av stadslivet. Det är otrevligt och svårt att ta sig runt till fots och att spendera tid i den offentliga miljön blir näst intill omöjligt på grund av avsaknad utrymme och miljöstörningar. Resultatet i dessa städer är att endast den mest nödvändiga gångtrafiken rör sig mellan parkerade bilar och endast ett fåtal utvalda aktiviteter görs till fots. I utarmade offentliga miljöer har de flesta rekreations- och sociala aktiviteterna försvunnit helt och lämnat endast de mest praktiska och nödvändigaste gångrelaterade sysselsättningarna kvar. Människor går i dessa städer för att de måste, inte för att de vill. I de flesta städer utformade med utgångspunkt i bilen har kvaliteten av den urbana miljön blivit så pass problematisk att människor undviker stadskärnan (Gehl, et.al, 2003:14).

Den övergivna staden

Dessa städer har ingen historisk modell, bilismen har utvecklats utan större begränsningar från planering och en ny typ av stad har vuxit fram. Gångtrafik har gjorts omöjlig eller onödig och många av de aktiviteter traditionellt knutna till fotgängare i den offentliga miljön har försvunnit helt. Liv i det offentliga rummet existerar inte. Stadskärnan består av asfalt med parkeringsplatser som fyller ytan mellan byggnaderna. Att gå är omöjligt och orimligt, avstånden är stora och klimatet gångtrafikanter möts av är fult, smutsigt och eventuellt farligt. I stadskärnan och i bostadsområden har trottoarer tagits bort och staden har gradvis anpassats för att tillgodose bilisten.

Livsstilen och transporten i dessa städer är totalt bilberoende. Ett samhälle beroende av biltrafik innebär bland annat att de med begränsade möjligheter att köra, exempelvis unga och äldre, är överlämnade till ett liv av att transporteras överallt av andra. Människor i dessa städer handlar från drive-in butiker längst med bil fyllda vägar, alternativt i stora köpcentrum utanför städerna. Endast i köpcentren är det fortfarande möjligt att ta sig till fots från parkering samt inomhus i centern. Folkhälsoproblem har utvecklats i dessa städer där det praktiskt taget är omöjligt att gå eller cykla som en naturlig daglig rutin. Många av invånarna är överviktiga och i dålig fysisk form. Att missgynna gångtrafik och offentliga miljöer får många direkta och indirekta konsekvenser (Gehl, et.al,2003:16-17).

Den återupptagna staden

Under de senaste 30 till 40 åren har intresset för det offentliga rummet och dess liv ökat och insatser görs för att ge fotgängare och det urbana livet bättre förutsättningar. Föreställningen att använda offentliga rum till rekreation och sociala områden växte gradvis och förstärktes under de följande årtiondena. Jane Jacobs beskrivning av utvecklingen i Amerikanska städer i boken "The death of life on great american cities", publicerad 1961, hade stort inflytande. Många amerikanska och europeiska forskare bidrog också genom att peka på betydelsen av varierade former av offentligt liv i den offentliga miljön i staden. Sambandet mellan stadskvalitet och karaktären av stadens liv framfördes även under samma period. Många europeiska städer fortsatte att bära vidare en tradition i att använda offentliga miljöer till rekreation och sociala aktiviteter. Genom denna period, 1960 och 1970, etablerades fler och fler gågator, ytor och lugna torg i europeiska städer. Förutsättningar för fotgängare förbättrades gradvis i många av de andra gatorna i större städer. Trottoarer breddades och förstärktes av gatmöbler, blommor och träd.

Oljekrisen 1973 blev en viktig vändpunkt för trafiksituationen i städer. Avbrottet i trafikexpansionen ledde till uppoffringar för att minimera intrånget av bilar i städer såväl som för att försäkra en bättre balans mellan bilen och andra transportmedel. Intresset för att cykla samt för kollektivtrafik växte följaktligen. Genom hela denna period, expanderade konceptet för nya offentliga rum. Från att tidigare handlat om kommersiella intressen hade konceptet nått ett bredare fokus: att skapa utrymme för

fotgängare under rimliga villkor och att säkerställa utvecklingsmöjligheter för rekreation och sociala aktiviteter i staden. Under förloppet av 50 år hade stadsmiljöer blivit erövrade av bilen. Nu stred staden tillbaka, både fysiskt och kulturellt. I de återupptagna städerna tas hänsyn till flera aspekter samtidigt, såsom trafiksäkerhet, förändringar i trafikmönster, folkhälsa, minskning i resurskonsumtion, reducering av ljud och föroreningar. Där visioner och politik går hand i hand för att möta ett flertal av dessa mål är det tydligt att städer faktiskt blir bättre platser att bo och spendera tid i (Gehl, et.al,2003:18-19).

Till skillnad från Jan Gehl belyser Ulla Berglund och Ulla Jergeby hur det bland medborgarna i staden existerar olika sätt att se på staden vilket det kallar stadsideal. Stadsidealerna handlar framförallt om medborgares syn på staden och dess offentliga rum. Dessa ideal ser olika ut för olika människor och tenderar att ändras beroende på livssituation (Berglund & Jergeby, 1998:10). De stadsideal som framförs är cityorienterade, kulturbetonade, moderna idealet, promenadidealet samt lek- och rekreationsidealet.

Det *cityorienterade* och *kulturbetonade* idealet är det som framförallt framförs av planerarna och arkitekterna. Inom det cityorienterade idealet koncentreras intresset till stadens mer centrala delar och ses framförallt som ett fysiskt rum. Det kulturbetonade belyser framförallt människor och dess aktiviteter som utgångspunkt för staden. Det *moderna idealet* handlar framförallt om ett intresse för det privata, ordning och effektivitet. Vidare belyser de även *promenadidealet*. Promenadidealet är mer lokalt förankrat och fokuserar på det offentliga rummet i hemstadsdelen. Den fysiska miljön är av stor betydelse, avslappnande gator och stråk är viktiga samt möten med närstående (Berglund & Jergeby, 1998:10) Slutligen framförs *Lek- och rekreationsideal* vilket belyser framförallt barns behov av trygghet. Detta stadsideal fokuserar på hur barn och vuxna aktivt utnyttjar det offentliga rummet och att det är viktigt med välutrustade bostadsgårdar och parker avskärmade från biltrafik (Berglund & Jergeby, 1998:10)

3.2 Det offentliga rummets funktion i staden

Överallt där det är människor, i parker, på gågator, i grannområden och så vidare, attraherar den mänskliga aktiviteten människor. Människor dras till människor, individer och grupper söker sig dit där andra är (Gehl, 2011:23). Människor tenderar exempelvis att välja att ta sig fram via den livliga gatan framför den öde (Gehl, 2011:25). Liknande tendenser ses i val av sittplatser i det offentliga rummet då människor föredrar att sitta där det finns god utsikt över de omkringvarande aktiviteterna och brukarna (Gehl, 2011:27). Möjligheten att se, höra och möta andra människor är en av de viktigaste faktorerna i den offentliga miljön och mänsklig aktivitet innefattar den största orsaken till uppmärksamhet och intresse. Det som sker mellan husen och i dess miljö är mer relevant än de faktiska husen och miljön (Gehl, 2011:29). Att möta andra människor är dels en förutsättning för att skapa god bebyggd

miljö i det offentliga rummet och dels det som bidrar till att det offentliga rummet är viktig i staden.

Att uppleva andra människor innebär en viktig möjlighet till stimulans. I jämförelse med att uppleva byggnader och andra fasta objekt, erbjuder upplevelsen av andra människor en större variation. När människor rör sig bland varandra är ingen situation den samma, antalet situationer som kan uppstå är obegränsade (Gehl, 2011:21). Vidare innebär den offentliga miljön en möjlighet för befolkningen att befinna sig bland andra människor i avslappnade och anspråkslösa förhållanden. Människor vistas nödvändigtvis inte i den offentliga miljön med en specifik person men trots det bidrar platsen till en social kontext. Till skillnad från att exempelvis observera och uppleva andra människor på exempelvis TV eller film, är individen i den offentliga miljön i olika grad närvarande och deltagande (Gehl, 2011:17). Den anspråkslösa kontakten i att se och höra andra människor sker i allt från enkel icke förpliktigande kontakt till komplex och emotionellt involverande kontakt. Jan Gehl definierar det i hög- och lågintensiv kontakt och belyser framförallt den lågintensiva kontakten i den offentliga miljön.

Den lågintensiva kontakten är viktig i sig men är även en förutsättning för andra mer komplexa kontakter. Genom att skapa offentliga miljöer där människor kan mötas, se samt höra varandra är en förutsättning för att främja den anspråkslösa kontakten mellan invånarna. Den lågintensiva kontakten en viktig faktor i att möjliggöra för att främja mer djupgående kontakter. Den lågintensiva kontakten främjar upprätthållande av redan etablerade kontakter, är en källa till information om den sociala omgivande miljön, källa till inspiration och möjliggör för olika upplevelser (Gehl, 2011:15). Den viktigaste förutsättningen för att dessa kontakter ska ske är att människor är på samma plats samtidigt vilket möjliggör möten (Gehl, 2011:19).

Liksom Jan Gehl belyser vikten av den lågintensiva kontakten framför Ulla Berglund och Ulla Jergeby liknande argument. Människor vill skapa en kontakt med varandra och samtidigt ha en form av distans. En distans som hämmar känslomässigt engagemang och förpliktelser. Detta skapar så kallade svaga band som i sin tur kan bidra till så kallade händelsekontakter. Likt Jan Gehls lågintensiva kontakt innebär händelsekontakter situationer som så småningom kan leda till närmare kontakter. Dessa ytliga kontakter är av betydelse i staden för att skapa ett så kallat brobyggande mellan människor. Brobyggande gör att medborgare får en förståelse för varandra och gynnar känslan av tillhörighet och trygghet i staden. Den offentliga miljön måste därför erbjuda tillfällen till kontakter som skapar svaga band mellan individer och grupper, där känslan av anonymitet och obefintligt krav på åtagande fortfarande behålls. För att främja det offentliga rummets brobyggande måste rummet utformas så att olika grupper i samhället upplever sig välkomna (Berglund & Jergeby, 1998:58&72)

Att befolkningen vistas bland andra människor i staden är även en viktig källa för information om den sociala miljön och om de människor som bor och arbetar omkring en. Genom olika informationskanaler informeras människor angående större händelser i världen, medans genom den sociala interaktionen lär sig individer om mer allmänt viktiga detaljer. Vi ser hur andra arbetar, betar sig, klär sig, och vi lär oss av andra. Genom att ta del av den informationen, genom att vistas i offentliga miljöer, skapar människor en trygg relation med befolkningen runt omkring. Genom att exempelvis möta samma person utomhus flera gånger, uppstår en känsla av att känna till denna person som i sin tur skapar en känsla av trygghet (Gehl, 2011:21).

Jane Jacobs fokuserar på den offentliga miljöns betydelse ur en trygghetsaspekt. Huruvida människor upplever om en stad anses trygg eller inte handlar framförallt om de upplever sig trygga på stadens gator. Jacobs framför hur fotgängare är en aktiv del i att främja eller hämma den upplevda tryggheten i staden. Viktigt att poängtera är det att det är skillnad på storstäder och småstäder ”Storstäder är inte småstäder, fast större”. I storstäder är människor främlingar för varandra, både på allmänna platser samt i det egna närområdet. Därför är det viktigt för att en stad ska vara välfungerande att människor upplever en trygghet till varandra för att inte varje främling ska upplevas som ett hot. Det krävs inte mycket för att invånare ska anse en gata eller område otryggt och storstadsgator har fått intrycket som otrygga. Människor letar efter områden att bosätta sig där de säger sig bo i ett lugnt och trevligt område. När folk upplever sig otrygga, slutar de använda gaturummet vilket i sin tur gör gatorna ännu mer osäkra (Jacobs, 2005:52). Jane Jacobs framför hur ordning och trygghet i staden framförallt skapas av invecklat, näst intill omedvetna lagar och regler som befolkningen själva format och själva övervakar. Polisen är exempelvis nödvändig, men är inte den som till störst del skapar trygghet på gatorna (Jacobs, 2005:53). Där människor är, där den vardagliga övervakningen sker, främjas tryggheten i området.

I utomhusmiljöer finns en större sårbarhetskänsla vilket leder till att individer i stor utsträckning förflyttar sig mellan platser rationellt och uppfattar den offentliga miljön i staden framförallt som ett utrymme för transporter (Berglund & Jergeby, 1998:51). Att bli sedd i det offentliga rummet är ett krav för att miljön ska upplevas trygg (Berglund & Jergeby, 1998:43). För att det offentliga rummet ska upplevas tryggt bör det finnas uppsikt över människor och miljön. Platsen bör formars så att de som vistas där kan se varandra och bli sedda för att minska känslan av oro (Berglund & Jergeby, 1998:73).

3.3 Tillgänglighet

Olika grupper i samhället uppfattar och utnyttjar det offentliga rummet på olika vis. Ulla Berglund och Ulla Jergeby belyser framförallt skillnader mellan åldersgrupper, vad det kallar en generationsskillnad. Bland de äldre finns det framförallt ett behov av attraktiva offentliga miljöer i dess närområde. Kriterier för att de offentliga rummen ska anses attraktiva i den äldre kategorin rör framförallt säkerhet och tillgänglighet. Faktorer såsom lätt terräng, låg frekvens av trafik och möjligheten att vila, har stor betydelse för att den offentliga miljön ska utnyttjas (Berglund & Jergeby, 1998:45-46).

Barn är den åldersgrupp som till största del använder den offentliga miljön i sin hemvist och är till stor del beroende av andra människor, framförallt vuxna och således att även de trivs.

Vuxna kategoriseras i teorin, framförallt som förvärvsarbetande. Bland de förvärvsarbetande belyses bristen av tid och att det offentliga rummet framförallt har en praktiskt och instrumentell funktion. Det offentliga rummet är ett medel för att ta sig till och från arbete. Inom denna grupp betonas framförallt möjligheten av att kombinera nytta och nöje som en faktor för offentliga rums attraktivitet (Berglund & Jergeby, 1998:44).

Likt ovan beskrivet att den äldre befolkningen är starkt beroende av god tillgänglighet, är tillgänglighet även en viktig faktor för hela befolkningen för att den offentliga miljön ska utnyttjas. Planerandet för bilen har i allra högsta grad påverkat utformningen och även tillgängligheten för de offentliga miljöerna.

”I bilismens följd har våra städer formats av en långt driven rumslig separering av genomfarts-, lokal-, cykel-, och gångtrafik och av anläggandet av särskilda ytor eller byggnader för parkering. Förutom fysiska strukturförändringar i staden har den ökande rörligheten fört med sig sociala förändringar som bland annat innebär att det lokala grannskapet för många människor idag endast innebär en av flera möjligheter till sociala kontakter” (Berglund & Jergeby, 1998:56).

Vidare framför Ulla Berglund och Ulla Jergeby hur den offentliga miljön avser en miljö alla har tillträde till.

”Där ska invånarna erbjudas tillfälle att forma det sociala livet med sin närvaro, med sina olikheter och skilda förhållningssätt. Utemiljön är unik i jämförelse med de flesta andra arenor för möten eftersom där kan beredas möjlighet för olika grupper och för olika aktiviteter samtidigt” (Berglund & Jergeby, 1998:58).

Samtidigt är det viktigt att förstå att det i praktiken existerar en form av ordningsideal. Platsers fysiska struktur och utformning har effekter på vilka individer och grupper som vistas på specifika platser samt hur de vistas (Berglund & Jergeby, 1998:58). Viktiga faktorer för att offentliga miljöer ska utnyttjas är därför möjligheten till känsla av tillhörighet. Olika grupper i samhället efterfrågar olika former av miljöer. (Berglund & Jergeby, 1998:73).

3.4 Aktiviteter för att främja det offentliga rummet

Centralt för Jane Jacobs, Jan Gehl, Ulla Berglund och Ulla Jergeby är att alla belyser vikten av aktivitet i det offentliga rummet. För att skapa god bebyggd miljö i den offentliga miljön måste förutsättningar för aktiviteter främjas. De tre teorierna belyser det på lite olika sätt men centralt är att människor vill vara andra människor är.

Ulla Berglund och Ulla Jergeby framför tre olika faktorer i relation till aktiviteter som är av betydelse för att skapa uppskattade offentliga rum.

Upplevelsevärde

Människor tenderar att värdera upplevelsemöjligheten i det offentliga rummet. Upplevelsevärde hör till stor del ihop med estetik. Upplevelser kan bestå av allt från estetiska utformningar till tillfälliga händelser. En viktig faktor för att den offentliga miljön ska uppskattas är att den är inbjudande (Berglund & Jergeby, 1998:73).

Nytta med nöje

För att människor ska utnyttja den offentliga miljön krävs ofta att det finns en möjlighet att kombinera nytta med nöje. Den tidsuppfattning som existerar i samhället idag har en betydande påverkan på människors beteende och uppfattning på den offentliga miljön. Människor vill inte anses lata eller tidsfördrivande och förenar till stor del nytta med nöje. Detta synliggörs bland annat i det faktum att stadsdelar till stor del avfolkas på kvällen när affärer, butiker och så vidare stängs. Vid den tidpunkten finns inte längre någon nytta med att vara ute vilket påverkar livet i det offentliga rummet. Nyttan kan ta sig i uttryck på olika sätt och behöver inte nödvändigtvis fylla en funktion. Ofta sker så kallad *maskerad nytta* för att inte verka överksam. Exempelvis genom att bära en matkasse tydliggörs det att nytta utförts och därmed legitimeras en stunds vila på en parkbänk. För att skapa attraktiva offentliga rum är det därför viktigt att värna om offentliga miljöer som bjuder in till aktiva handlingar, såsom exempelvis så kallad urban gardening. Genom att främja aktivitet i offentliga rummet främjas behovet av att förena nytta med nöje, inte bara barn måste aktiveras i stadsrummet, utan alla ålderskategorier (Berglund & Jergeby, 1998:42)

Platsens sociala aktivitet

Platsens sociala aktivitet är avgörande för huruvida det offentliga rummet anses attraktivt. Människor vill vara där andra människor är och det är viktigt att kunna se andra och samtidigt bli sedd. Offentliga miljöer blir mer attraktiva om det finns en möjlighet att exempelvis sitta som bjuder in till att stanna kvar och/eller att göra ett avbrott i sin förflyttning. Att främja miljöer där människor blir sedda och stanna kvar, ger en avgörande betydelse i möjligheten till möten, att skapa kontakt med andra människor. Den offentliga miljön är en arena för social kontakt vilket tillämpas för både individer och grupper. (Berglund & Jergeby, 1998:43).

Huvudtesen i Jan Gehls teori handlar om den sociala dimensionen vilket framförallt bygger på att människor är där andra människor är (Gehl, 2011:53). För att förstå hur människor använder det offentliga rummet delar han in de aktiviteter som sker utomhus i tre kategorier: nödvändiga aktiviteter, frivilliga aktiviteter och sociala aktiviteter.

Nödvändiga aktiviteter är de aktiviteter som är tvingande, som måste ske. Här tillhör utförande såsom att exempelvis handla, gå till skolan, gå till arbete, vänta på bussen och så vidare. Dagliga aktiviteter tillhör generellt denna kategori och genomförs i stor utsträckning till fot. Eftersom dessa aktiviteter är tvingande påverkas det endast till

liten grad av den fysiska strukturen. Utförande av nödvändiga aktiviteter är mer eller mindre oberoende av den yttre miljöns omständigheter eftersom denna form av aktivitet inte är valbar och därmed utförs oavsett förutsättningar (Gehl, 2011:9).

Frivilliga aktiviteter är de aktiviteter som sker beroende på om den som utför det vill och om tid och yttre miljön möjliggör det. Utförande såsom att exempelvis ta en promenad, att sitta och njuta av miljön eller att sola tillhör denna kategori. Dessa aktiviteter sker endast om den fysiska miljöns förutsättningar är fördelaktiga och när väder och platsen bjuder in till det. Dessa aktiviteter är starkt beroende av den fysiska miljön och är viktiga att ta i beaktning eftersom de flesta aktiviteter i relation till rekreation befinner sig i denna kategori.

I offentliga miljöer av dålig kvalitet sker endast de nödvändigaste aktiviteterna. Offentliga miljöer av god kvalitet innefattar generellt samma mängd nödvändiga aktiviteter, skillnaden är att de offentliga rummen av god kvalitet bidrar till att de nödvändiga aktiviteterna sker under ett längre tidsspann. Det på grund av att miljön bjuder in till att stanna kvar och vistas under en längre tid på platsen. När människor uppskattar att befinna sig på en plats tenderar därmed även de frivilliga aktiviteterna att ske. Miljön bjuder in till att stanna kvar, sitta eller ta en omväg hem, till skillnad från de offentliga miljöerna av dålig kvalitet då individer istället skyndar sig hem. I en god miljö möjliggörs ett bredare spektrum av mänsklig aktivitet (Gehl, 2011:11).

Sociala aktiviteter är de aktiviteter beroende av närvaron av andra individer och grupper i den offentliga miljön. Sociala aktiviteter omfattar exempelvis barn som leker, konverserande, möten samt den mest omfattande sociala aktiviteten: passiv kontakt. Passiv kontakt är praktiskt taget att se och höra andra människor. Sociala aktiviteter hör ihop med de två ovanstående kategorierna och utvecklas i samband med andra aktiviteter då människor vistas på samma plats, möts, passerar varandra och så vidare. Sociala aktiviteter sker som en direkt reaktion på att människor befinner sig på samma plats. Därmed gynnas denna kategori av aktiviteter när förutsättningarna för de två ovanstående kategorierna är goda (Gehl, 2011:12).

Karaktären av de sociala aktiviteterna varierar beroende på kontexten de uppstår i. De sociala aktiviteterna kan innebära allt från möten, diskussioner, lekar samt även passiv kontakt, att bara höra och se andra människor. Sociala aktiviteter sker så fort mer än en person vistas på samma plats samtidigt. Huruvida sociala aktiviteter främjas eller hämmas är starkt beroende på hur det offentliga rummet planeras och utformas (Gehl, 2011:13). Dessa tre kategorier av aktiviteter i det offentliga rummet är till stor del beroende av varandra. Människor tenderar att kombinera sina utföranden och därav är det viktigt att ta hänsyn till alla tre kategorier i relation till varandra vid planeringen av den offentliga miljön (Gehl, 2011:14).

Vidare belyser även Jane Jacobs hur aktiviteter i det offentliga rummet är viktigt för att skapa god bebyggd offentlig miljö. Tillskillnad från ovanstående teorier belyser

hon inte aktiviteter för att förstå hur människor använder rummet, utan belyser det som en förutsättning för att skapa trygga miljöer. Gator där många människor vistas på är ofta trygga platser medan en folktom plats ofta upplevs som en riskabel plats. För att förklara vad som skapar förutsättningarna för att gator ska locka till sig människor vars närvaro, skapar en trygghetsfaktor hävdar Jacobs att tre huvudegenskaper måste uppfyllas (Jacobs, 2005:56-57).

Tydliga gränser mellan det offentliga och privata rummet måste existera. Det får inte på ett otydligt diffust sätt gå in i varandra, vilket det ofta gör. Det måste finnas ögon som tillhör det Jacobs benämner som *gatornas naturliga ägare*. För att främja säkerhet samt ta emot invånare och besökare måste de byggnader längs med gatorna vända sig utåt, ryggen får inte vända sig utåt så att det blir blint mot gatan. För att ögon som är vända mot gatan ska bli effektiva, att många människor i husen intresseras av att se ut mot gatorna, måste trottoarerna användas relativt kontinuerligt (Jacobs, 2005:57).

Jacobs framför att det är onödigt att försöka skapa en trygg stad genom avskärmade platser, exempelvis skyddade lekplatser eller innergårdar. Staden måste hantera gatorna med främlingar eftersom det är där människor tar sig fram. Vidare belyser hon att det inte är en enkel uppgift då människor inte använder gator om de inte behöver det och inte heller bevakar gator de inte vill bevaka. Det behöver ske en ömsesidig kontroll:

”Trygghet i staden fungerar bäst, smidigast och med minst inslag av fientlighet eller misstänksamhet just där folk använder och utnyttjar gatorna frivilligt och där de normalt sett är minst medvetna om att de övervakar dem” (Jacobs, 2005:58).

För att skapa förutsättningar för denna form av kontroll krävs det att det finns butiker och verksamheter som används av allmänheten som är öppna dag-, kvälls- och nattetid (Jacobs, 2005:58). Det främjar tryggheten då det ger en anledning till befolkningen att utnyttja gatorna. Det bidrar även till att människor passerar platser som i sig inte har någon dragningskraft men passeras på väg till något annat mål. De som äger butikerna och verksamheterna har även ett egenintresse i att upprätthålla ordning och reda och tar därmed en övervakande roll i området, en krossad fönsterruta hade exempelvis inte accepterats av en butiksägare. Slutligen leder butiker och verksamheter i området till att de människor som uträttar specifika ärenden i butikerna till att locka till sig fler människor. Jacobs belyser framförallt det faktum att människor lockar till sig fler människor och anser att det är en avgörande faktor för att skapa god stadsmiljö (Jacobs, 2005:59). ”På en levande gata finns det alltid både användare och betraktare” (Jacobs, 2005:60).

Att andra människor ser och hör det som händer i staden skapar trygghet och påverkar hur människor väljer att agera eller inte agera när främlingar i staden utsätts för olika situationer. Denna förväntade assistans definierar Jacobs som tillit. Denna tillit skapas genom att många små offentliga kontakter sker i gaturummet. Det sker när människor

byter några ord med den lokala bagaren, byter några ord med personen bredvid i kön i matbutiken eller klagar på vädret till personen bredvid sig på bänken. Dessa kontakter, som ofta sker helt slumpmässigt, sker till stor del i samband med praktiska ärenden och är inte en påtvingande kontakt. Denna kontakt ger ”en känsla för människors offentliga identitet, ett nätverk av offentlig respekt och tillit” (Jacobs, 2005:80). Jacobs framför hur denna tillit inte går att skapa institutionellt och framförallt att den inte kräver enskilda åtaganden (Jacobs, 2005:80).

Jacobs framför hur den sociala strukturen på gatorna till viss del hänger ihop med de hon kallar offentliga personer. Offentliga personer är de som har täta kontakter med många människor, som finns och pratar med många människor. På så vis sprids information och nyheter bland människor i området. De offentliga personerna är ofta butiksägare, barägare, tidningsförsäljare och så vidare.

”Trottoarliv uppstår, såvitt jag har kunnat konstatera, inte ur några gåtfulla egenskaper eller förmågor som finns i en viss sorts befolkning. Det uppstår bara när vissa konkreta, påtagliga villkor är uppfyllda. Det råkar vara samma villkor, i samma mängd och samma jämna fördelning, som krävs för att skapa trygghet på trottoaren. Om de förutsättningarna saknar, uppstår det inte några offentliga kontakter på trottoaren” (Jacobs, 2005:94).

Tryggheten i den offentliga miljön påstår Jacobs ha inverkan på segregation och rasdiskriminering. Att människor samordnas och möts i den offentliga miljön skapar förståelse och framförallt tolerans för varandra.

3.5 Utformning för att främja god bebyggd miljö i det offentliga rummet

För att skapa offentliga rum där människor vill vistas är det av betydelse att utgå från individens sinnen. Kunskapen om sinnen är viktigt för att förstå kommunikation och den mänskliga uppfattningen av rumsliga förutsättningar och dimensioner. Genom att utgå från människors sinnen och grundläggande behov kan detaljerad utformning av den offentliga miljön formas (Gehl, 2011:63).

Människans rörelse är *horisontalt* begränsad och ett av de mest utvecklade sinnen, synen, är horisontell. Det horisontella synfältet är bredare än det vertikala och vid syn rakt fram upptar synfältet omkring nittio grader åt båda håll. Huruvida människor ser upp och neråt är begränsat, till stor del på grund av att när människor går tittar de i marken för att inte snubbla. Offentliga rum måste därför förhålla sig till människors synfält för att uppskattas (Gehl, 2011:63). *Luktsinnet* känner av olika lukter inom ett begränsat fält. Svagare dofter kan upplevas inom en meter, medan lite starkare inom två till tre. På längre avstånd kan endast mycket starka lukter uppfattas av människor. Förmågan att *höra* har en god räckvidd. Örat är relativt effektivt inom en räckvidd på sju meter och inom denna radie är det möjligt att hålla en konversation. Inom 35 meter går det fortfarande att höra, exempelvis en föreläsning, men en konversation är inte möjlig. På ett avstånd över 35 meter är möjligheten till att höra starkt reducerad.

Förmågan att *se* innefattar tillskillnad från att höra en ännu längre räckvidd. Människor kan se stjärnor, plan i luften och så vidare. I relation till att uppleva andra människor innefattar *synen* precis som andra sinnen begränsningar. Beroende på faktorer såsom ljus, bakgrund, rörelser med mera, går det att se människor på ett halvt till en kilometers avstånd. Inom 100 meters avstånd går det att urskilja människor men utan att se vilka de är och vad de gör, detta spann kallas för *det sociala synfältet*. Inom 70-100 meter går det att avgöra fler detaljer såsom ungefärlig ålder, vad personen gör och så vidare. Inom ett avstånd på 20 till 25 meter börjar avståndet bli intressant ur en social kontext. Då kan de flesta avläsa utseende, känna igen folk och ta in andras känslor. Konversationen mellan människor sker vanligtvis inom en till tre meter vilket möjliggör en mer djupgående och detaljerad mänsklig kontakt (Gehl, 2011:67).

Samspelet mellan intensitet och avstånd används till stor grad i den mänskliga kommunikeringen vilket är viktigt i hur det offentliga rummet upplevs och används. Beroende på vilka avstånd mellan människor som möjliggörs, påverkas möjligheten till olika former av kommunikativ integrering (Gehl, 2011:67).

”In cities and building projects of modest dimensions, narrow streets, and small spaces, the buildings building details, and the people who move about in the spaces are experienced at close range and with considerable intensity. These cities and spaces are comparably perceived as intimate, warm, and personal. Conversely, building projects with large spaces, wide streets, and tall buildings often are felt to be cold and impersonal” (Gehl, 2011:69).

Samtidigt som det är viktigt att miljön anpassas för människans sinnen till exempel genom att objekt finns i ögonhöjd, är det viktigt att det finns rimlig tid för att se och ta in de visuella intrycken. Människors förmåga att se och hinna uppleva intryck vid gång och springhastighet är omkring 5-15km/h. Vid högre hastighet minskar förmågan att kunna ta in och uppfatta detaljerade intryck (Gehl, 2011:69). När två människor möts tar det ungefär 30 sekunder från de att de kan se och känna igen varandra tills de möts. Under dessa sekunder hinner många intryck ske och det är tid då individer hinner reflektera över hur de ska reagera på situationen. Reduceras denna tidsram, minskar även möjligheten för människan att reflektera och förhålla sig till olika situationer. Därför behövs en variation av dimensionering i områden och städer beroende på om det är anpassade efter fotgängare eller bilister (Gehl, 2011:71).

Livet mellan husen är till stor del en självuppfyllande process. När någonting händer tenderar det att uppmuntra till vidare aktivitet. För att skapa attraktiva offentliga rum kan alltså händelser och influenser som uppmuntrar till mänsklig aktivitet genomföras för att bidra till att vidare aktiviteter ska fortgå (Gehl, 2011:73). Lekplatser är ett tydligt exempel på hur en aktivitet leder till en annan. Barn som leker inspirerar andra barn att leka. Gruppen av barn tenderar därmed att öka på lekplatsen. Denna princip kan även appliceras på offentliga rum. Om många människor vistas på en plats tenderar fler att ansluta (Gehl, 2011:73). För att skapa denna positiva process. Där en handling leder till en annan, i offentliga rum, är det viktigt att notera att de inte bara

handlar om hur många som utnyttjar platsen, utan framförallt hur länge de stannar kvar. Ett offentligt rum kan utvecklas dels genom att fler människor vistas på platsen och dels genom att uppmuntra till att individer och grupper spenderar längre tid där (Gehl, 2011:77).

Eftersom tiden som spenderas i det offentliga rummet är av betydelse, har även de trafikslag som tillåts i rummet en avgörande roll.

”When all traffic is slow, there is life in the streets for this reason alone, in contrast to what is found in automobile cities, where the speed of movement automatically reduces the activity level [...] slow traffic means lively cities” (Gehl, 2011:77).

När människor och händelser är samlade möjliggör det att fler människor ansluter och att fler händelser sker. Därför är det viktigt att i planeringen av staden förhålla sig till områden, aktiviteter och annat bör samlas eller spridas ut. Oavsett om utspridning eller samling ska tillämpas måste ske ur sin kontext då det ena inte alltid är bättre än det andra. Framförallt är det viktigt att poängtera att det inte är samlingen av byggnader som är av betydelse, utan människor och händelser, för att mängden människor och händelser ska gynnas (Gehl, 2011:81). Däremot har den fysiska strukturen stor inverkan på om människor samlas eller inte. Att utforma staden utifrån mänskliga dimensioner påverkar exempelvis hur lång tid det tar att ta sig en viss sträcka och hur mycket individer kan se och uppfatta i ett visst område. Det är i de mindre rummen människor möts (Gehl, 2011:83).

För att skapa god bebyggd miljö är det viktigt att människor inte bara kommer och går, utan det är viktigt att skapa miljöer dit människor kommer för att dröja kvar. För att möjliggöra dessa platser krävs att det tas hänsyn till vissa konkreta detaljer. I det offentliga rummet existerar vissa specifika funktioner som är av stor betydelse för att människor ska vilja utnyttja det (Gehl, 2011:129).

Jan Gehls teori belyser hur utgångspunkten vid utformning av den offentliga miljön måste utgå från människors grundläggande behov. De grundläggande behoven är ofta en del av andra aktiviteter och är därför en given utgångspunkt som i sin tur skapar förutsättningar för vidare aktiviteter och händelser i den offentliga miljön (Gehl, 2011:131). De grundläggande behoven som lyfts fram i teorin är att gå, att stå, att sitta, att se höra och prata och att befinna sig på njutbara platser.

Att gå

Att gå är det främsta sättet för att ta sig fram, människor promenerar i ett direkt transportsyfte. Människor promenerar även för att promenaden i sig är målet och ett sätt att närvara i den offentliga miljön.

För att fotgängare ska vilja röra sig i den offentliga miljön krävs goda förutsättningar i den fysiska miljön. Underlag och topografi har stor betydelse för om människor ska

vilja gå eller inte. Speciella krav existerar även utifrån olika individers förutsättningar, exempelvis behov av rullstol eller medhavd barnvagn. Människor påverkas framförallt av hur lång sträcka det måste ta sig fram, 400-500 är det ungefärliga accepterade gångavståndet för att vardagliga aktiviteter ska ske till fots. Avgörande för bedömningen av avstånd är både det faktiska fysiska avståndet samt det upplevda avståndet. Beroende på hur vägar utformas påverkas upplevelsen av det faktiska avståndet. En väg som aldrig svänger upplevs längre än en som inkluderar avbrott i form av exempelvis svängar. Människor tenderar att ta den snabbaste vägen och föredrar ofta genvägar. Endast komplicerade och farliga barriärer såsom exempelvis en starkt trafikerad gata gör att en person inte väljer en potentiell genväg. Kombinationen av trafikerade vägar, fysiska barriärer och komplicerade vägkorsningar leder till ogynnsamma förhållanden för fotgängaren (Gehl, 2011:134-137). För att skapa attraktiva offentliga rum för fotgängaren krävs ett välfungerande rörelsemönster för att kunna ta den kortaste vägen till och från givna platser. Ett vägnät för fotgängare med alternativa vägar och mindre torg ger till stor del en psykologisk effekt av att gångavståndet är mindre (Gehl, 2011:141). Precis som genvägar, har varierande topografi effekt på fotgängares val att gå. Eftersom det är en fysisk aktivitet påverkar trappor, kullar och så vidare om platsen utnyttjas eller undviks (Gehl, 2011:142-143)

Att stå

Att stå symboliserar ett flertal viktiga beteenden i den offentliga miljön. Det är inte lika beroende av den fysiska miljön som exempelvis att gå och att sitta, utan innebär ofta självklara aktiviteter som att exempelvis vänta på grön signal för att passera ett övergångsställe. Det mest centrala och betydelsefulla i att stå är framförallt att stanna kvar. Människor tenderar att vilja stå längs med fasader, i övergången mellan två olika utrymmen, eller vid kanter. Människor som står vid kanter är mindre exponerade än de som står i mitten av en plats. Där är individen inte i vägen och kan se andra som rör sig på platsen utan att själv bli allt för sedd, vilket är fördelaktigt för att människor ska dröja kvar. Vidare finns ett behov av att kunna luta sig när människor står vilket bidrar till att förutsättningarna i det offentliga rummets fysiska struktur är av stor betydelse för om människor ska stanna kvar (Gehl, 2011:149).

”Good cities for staying out in have irregular facades and a variety of supports in their outdoor spaces” (Gehl, 2011:153).

Att sitta

Möjligheten till att sitta är av stor betydelse för det offentliga rummet. Finns inte förutsättningar för att sitta ner kommer människor passera och inte dröja kvar på platsen. Det är en så pass avgörande faktor att sittplatser alltid måste tas hänsyn till för att människor ska uppskatta offentliga rum. Till skillnad från att gå och att stå är möjligheten till att sitta mycket beroende av den fysiska strukturen och den omgivande miljön. Människor sitter bara ner om de utomstående förutsättningarna är fördelaktiga (Gehl, 2011:155).

Likt platser att stå på, föredrar människor att sitta utmed kanter snarare än i centrum av en plats. Hur sittplatser är utplacerade har stor betydelse. Människor väljer att sitta i den offentliga miljön för att njuta av vad platsen har att erbjuda, dess specifika förutsättningar, vädret, utsikten samt vad som händer. Följdaktligen bör sittplatsen erbjuda allt det på samma gång. Kraven på en sittplats varierar mellan grupper, exempelvis kan äldre ha ett behov av en sittplats som är lätt att sätta sig och resa sig från. Offentliga rum bör därför inrymma en variation av sittplatser för att möta invånarnas olika behov (Gehl, 2011:159).

Platser för att sitta ner kan utformas på olika sätt och behöver inte nödvändigtvis vara exempelvis en bänk. Sittplatser kan delas in i tre kategorier: primära sittplatser, sekundära sittplatser och sittlandskap. Primära sittplatser består av mer konkreta funktionella platser som exempelvis en bänk. Sekundära sittplatser är allt från låga murar till trappor. Trappor är en uppskattad sittplats i det offentliga rummet, de bidrar ofta till en god utsikt över platsen. En variant av en sekundär sittplats är sittlandskap. Det är fysiska strukturer utformade för att fylla flera funktioner, exempelvis en fontän som också är en sittplats (Gehl, 2011:162).

Att se, höra och prata

Möjligheten till att se andra människor är till stor del en fråga om avståndet mellan observant och objekt. Överdimensionerade gator och för stora områden minskar möjligheten för individer att se vad som händer i den offentliga miljön. Offentliga miljöer måste därför anpassas efter människans sociala fält. För att skapa goda miljöer måste flera dimensioner inom det sociala fältet vägas in samtidigt. Det maximala avståndet för att se en händelse är 70-100 meter och det maximala avståndet för att se ansiktsuttryck är omkring 20-25 meter. För att skapa väl dimensionerade rum ur en social kontext bör platsen förhålla sig till en dimension omkring 25 meter. Det är inte en slump att de flesta sydeuropeiska torg är dimensionerade efter denna längd och bredd. För att skapa ett offentligt rum där människor vill vistas måste det skapa förutsättningar för att människor ska kunna överblicka vad som händer på platsen finnas (Gehl, 2011:163). För att människor ska kunna överblicka krävs god belysning. God belysning är nödvändigtvis inte samma som starkt ljus, utan ljussättningen bör planeras så att socialt relevanta objekt belyses som människors ansikten, väggar, gatuskyltar, service med mera belyses. God belysning i det offentliga rummet bör vara ett varmt och mjukt ljus (Gehl, 2011:165).

Förmågan att höra i det offentliga rummet är starkt sammankopplat med trafikmängden. När endast fotgängare tillåts på platsen och biltrafiken därmed minskas, skapas nya möjligheter för människor att höra andra människor. Ljudet från biltrafik ersätts med fågelkvitter, röster, steg med mera. I miljöer där ljudet når upp till 60 decibel, vilket det ofta gör där det är blandade trafikslag, begränsas förmågan att hålla en vanlig konversation. Det är därför ovanligt att människor håller konversationer ostört i den typen av miljöer. När ljudnivån understiger 60 decibel är möjligheten för människor att hålla en konversation markant förbättrad. För att kunna

höra ljud runt omkring som fotsteg och fågelkvitter måste ljudnivån vara närmre 40-45 decibel (Gehl, 2011:167). Dessa ljud är viktiga i den sociala situationen och möjligheten för människor att prata med andra är en viktig faktor för det offentliga rummets kvalitet (Gehl, 2011:167-168).

Konversationer som uppstår i det offentliga rummet kan delas in i tre kategorier. De som sker med de personer redan är i sällskap, de som sker med bekanta som möts på vägen och de som sker med främmande människor. Beroende på hur det offentliga rummet utformas påverkas möjligheten till att dessa tre olika konversationshändelser sker. Sittplatsers utformning och placering, möjligheten till att stå, till att mötas på gatan och så vidare har stort inflytande på möjligheten till konversation i det offentliga rummet (Gehl, 2011:168).

Njutbara platser

Gemensamt för rekreations- och sociala aktiviteter är att de endast sker när de yttre omständigheterna är fördelaktiga och innebär fysiska och sociala fördelar samt när det överlag är trevligt att vistas i miljön. Trivseln i en miljö är till viss del sammanlänkad med skydd från fara och fysisk skada, framförallt när det gäller osäkerhet som rör kriminalitet och fordonstrafik (Gehl, 2011:171). För att skapa rum där människor vill vistas måste det tas hänsyn till biltrafiken. Den upplevda säkerheten har ett tydligt samband med huruvida fotgängaren är skyddad eller inte för fordonstrafiken. Både den faktiska risken och den upplevda risken måste tas i beaktning för att främja utnyttjandet av den offentliga miljön (Gehl, 2011:173).

Människor vilja att vistas i det offentliga rummet är starkt förknippat med vädret. Överallt i världen varierar väderförhållanden vilket den offentliga miljön måste anpassas efter. Att skapa trivsamma platser handlar till viss del om att skapa skydd för oönskat väder. Sambandet mellan klimat, bekvämlighet och aktivitetsmönster är något den kommersiella sektorn till stor del anammat. Köpcenter, tågstationer, större butiker och så vidare, förhåller sig till att skydda besökare mot eventuellt väder och arbetar aktivt för att främja bekvämligheten (Gehl, 2011:177).

4. Metod och material

4.1 Kvalitativ metod

Studien utgår från en kvalitativ ansats där undersökningen avser att fördjupa förståelsen för det offentliga rummet utifrån en mänsklig dimension. Den kvalitativa metoden baseras på en textanalys av plandokument. Textanalysen avser att undersöka det empiriska materialet mot det teoretiska ramverket. Därav kodas det tillämpade dokumenten i förhållande till teorin. För att möjliggöra en kvalitativ analys av plandokumentet har ett tabell-liknande schema använts för att koda empirin mot teorin. Teorin har delats in i olika kategorier och vidare har analysen av texten kodats utifrån de kategorierna. Övergripande belyser teorierna aktiviteter i det offentliga

rummet samt detaljerad utformning vilket vidare det empiriska materialet analyserats utifrån.

4.2 Fallstudie

Fallstudier används för att djupgående förstå ett fenomen eller situation. Genom att fokusera på specifika fall gör metoden det möjligt att tydliggöra konsekvenser för att sedan förstå det generella genom det enskilda. Metoden fallstudie avser att undersöka ämnet i detalj och skapa en djupgående förståelse för situationen vilket skapar utrymme till att finna de detaljerna som andra metodtillämpningar skulle kunna missa. Fallstudien tillåter att tillämpa flera olika metoder samtidigt vilket är av värde för att förstå komplexa situationer och processer i samhället (Denscombe, 2009:59-65).

Jag har valt att göra en praktisk fallstudie över fysisk planering i Lomma kommun. Uppsatsen avser att förstå två frågeställningar utifrån ett teoretiskt ramverk för att vidare applicera det teoretiska ramverket i praktisk verklighet. Därför har fallstudie tillämpats, för att inom uppsatsens tidsram kunna djupgående undersöka hur teorin stämmer överens i verkligheten. Valet att utföra en fallstudie av den fysiska planeringen i Lomma har sin grund i förkunskap om kommunens arbetspendling samt den låga köptrohet i stadens centrum, vilket väckt intresset i att undersöka hur planeringen i kommunen förhåller sig till det offentliga rummet. För att möjliggöra en djupgående analys inom givet förutsättningen för uppsatsen jag valt att utföra en fallstudie av endast en kommun. Därmed har det varit möjligt att granska och undersöka ett flertal planeringsdokument inom kommunen.

4.3 Dokumentinsamling

Dokumentinsamling kan avse allt från insamling av text, bild och ljud (Denscombe, 2009:295). Denna studie baseras på en dokumentinsamling och textanalys. Dokumentet anser i detta fall därför endast skriftliga källor. Dokumenten består av offentliga publikationer utgivna av Lomma kommun. Offentliga publikationer bör till viss del vara auktoritativa, objektiva och faktabaserade. De offentliga publikationerna avser att ge en trovärdighet då de skapats med förhållandevis goda resurser och med hjälp av sakkunniga. Dokumenten görs ofta av tjänstemän eller konsulter och kan därför till viss del anses objektiva och opartiska. De bör i regel vara baserade på god faktagrund (Denscombe, 2009:295).

Samtidigt redogör Denscombe hur det vid dokumentinsamling är viktigt att reflektera kring dess validitet. Validiteten stärks bland annat genom att redogöra för autenticitet, trovärdighet, representativitet och innebörd. Autenticitet handlar om dokumentet är de det utges för att vara. Dokumentens syfte, vem som skrivit, huruvida det är förstahandsredogörelser samt när dokumenten skrivits är viktiga faktorer att reflektera kring för att motivera dess trovärdighet. Representativiteten berör frågor kring om valet av dokument är representativt för ändamålet. Har dess innehåll med kontexten att

göra? Vidare handlar innebörd om andra frågor som om dokumenten har en tydlig betydelse, finns det underförstådda meningar, måste det läsas mellan raderna eller finns det osagda saker i dokumenten (Denscombe, 2009:301-302).

I dokumentinsamlingen har jag valt att använda tre olika typer av planeringsdokument för att stärka undersökningens validitet. Jag har valt att använda olika typer av planeringsdokument eftersom jag vill få en djupare förståelse för planeringens förutsättningar. De olika dokumenten har olika syften och ställer olika krav, vilket skulle kunna påverka förhållningssättet till det offentliga rummet. Översiktsplanen och detaljplanerna kanske utformas på olika sätt. Det politiska inflytandet och påverkan är möjligtvis tydligare i översiktsplanen medan de juridiska aspekterna är tydligare i detaljplanerna. Jag valt att använda tre olika planeringsdokument eftersom det är beroende av varandra men på olika nivåer i planeringen. Det har gjort det möjligt att belysa allt från det mer övergripande till det mer detaljerade förhållningssättet till planeringen av det offentliga rummet i Lomma.

Textanalysen baseras på planeringsdokument bestående av Lommas översiktsplan, Lomma kvalitetsprogram, Detaljplan Lomma centrum samt Detaljplan Lomma Hamn.

4.3.1 Lommas översiktsplan

Kommunens översiktsplan är det planeringsdokument som avser att redovisa kommunens mål och riktlinjer för den kommande planeringen och utvecklingen. Alla kommuner ska enligt plan- och bygglagen upprätta en översiktsplan, dock är planen inte juridiskt bindande. Jag har valt att använda Lomma kommuns översiktsplan för att den på ett övergripande sätt belyser kommunens förutsättningar och framtida utveckling. I översiktsplanen redogör kommunen för den framtida mark- och vattenanvändning och trots att den inte är juridiskt bindande är den vägledande för andra juridiskt bundna plandokument som exempelvis detaljplaner och bygglov.

En textanalys av översiktsplanen ger förutsättningar för att skapa en generell förståelse av kommunens förutsättningar, förhållningssätt och prioriteringar i planeringen av samhället. Översiktsplanen är relevant för att förstå kommunens övervägande kring utvecklingen av stadens offentliga rum. Samtidigt är det viktigt att ta i beaktning att översiktsplanen är ett uttryck av den politiska viljan och ambitionen vad gäller den övergripande fysiska planeringen i kommunen. Översiktsplanen är ett plandokument som utformas och påverkas av politiska visioner och utvecklingsmål för kommunen. Därför kan översiktsplanen förändras i förhållande till mandatperioder och sittande politisk majoritet i kommunen. Samtidigt tas det mer objektiva underlagsmaterialet som utgör grund för översiktsplanen i regel fram av tjänstemän och/eller konsulter.

4.3.2 Lomma kvalitetsprogram

För att besvara frågeställningarna har jag även valt att använda mig av Lommas kvalitetsprogram. Jag har valt att använda två kvalitetsprogram, Kvalitetsprogram för

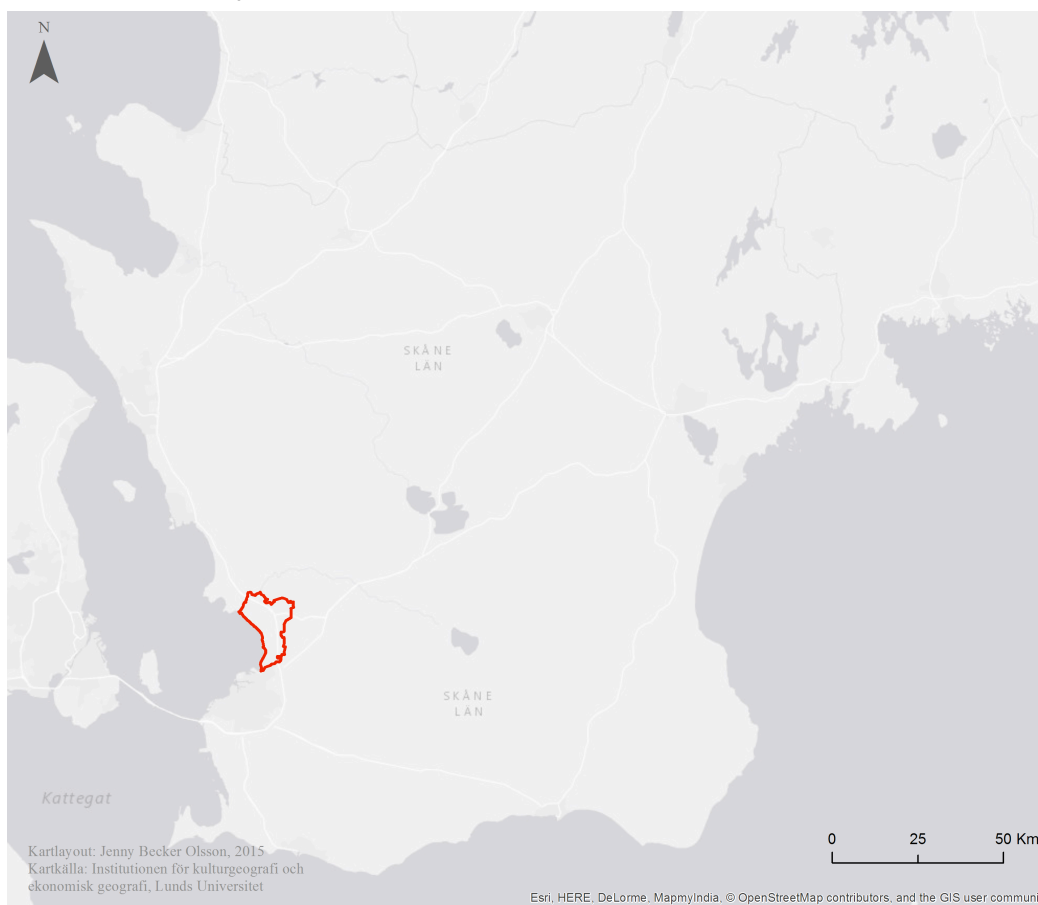
Lomma Centrumtorget samt Kvalitetsprogram för Lomma Hamn. Kvalitetsprogrammen har tillämpats som material då plandokumenten fokuserar på stadens gemensamma utrymmen och dess helhet. Dokumenten redogör för den övergripande planeringen av den offentliga miljön inklusive den detaljerande planeringen och gestaltningen av områdets olika rum. Kvalitetsprogrammen har ett starkt samband med kommunens detaljplaner och är därav av yttersta relevans för planeringen och gestaltningen av staden.

Jag har valt att använda kvalitetsprogrammen för Lomma centrumtorget och Lomma hamn eftersom de är områden i staden som till stor del anses innehålla offentliga rum. Lomma centrumtorget och Lomma hamn är platser där den offentliga miljön är till för att stadens befolkning ska kunna vistas och mötas.

4.3.3 Detaljplan Lomma Centrum & Detaljplan Lomma Hamn

Detaljplanen är enligt plan- och bygglagen, (PBL), juridiskt bindande och avser att redogöra för hur ett specifikt område får bebyggas samt hur användning av mark- och vattenområden får utnyttjas. Eftersom detaljplanen är det plandokument som med juridisk förankring redogör för planeringen i ett specifikt område, används två detaljplaner som material i undersökningen. Jag har valt att använda mig av detaljplaner som berör två olika områden som till stor del har som syfte att vara en offentlig plats för invånarna. Dessa områden är två olika typer av torg där kommunen strävar efter att skapa utrymme för människor att vistas och mötas i stadens utrymme.

5. Analys

Figur 5.1. Den röda markeringen illustrerar Lomma kommuns placering i Skåne Län.

Kartmaterial: Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi, Lunds Universitet

Figur 5.2. Kartan illustrerar Lomma stads placering i Lomma kommun

Kartmaterial: Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi, Lunds Universitet

5.1 Lomma översiktsplan

Översiktsplanens huvudsakliga syfte är att forma en god livsmiljö för kommunens invånare och ett långsiktigt hållbart samhälle för kommande generationer. I planen måste kommunen dels förhålla sig till behovet av att bygga ut samhället och dels att värna om de som gör att Lomma kommun uppskattas som en plats där människor vill bo, arbeta och tillbringa sin fritid i (Lomma kommun, 2010).

Vision Lomma 2030 vill verka för att kommunen ska vara en plats där ”människor, företag, växter och djur stortrivs och frodas” (Lomma kommun, 2010:26). För att uppnå kommunens vision anges det i översiktsplanen bland annat att det ska finnas ett engagemang och omtanke i möten mellan människor i Lomma. Kommunens kärnvärden för deras varubyggande är *tanke, omtanke och mertanke*. Strategier för att eftersträva detta består av tre begrepp: *attraktivitet, tillgänglighet och hållbarhet*. Inom kategorin attraktivitet lyfts dels behovet av att skapa intressanta mötesplatser fram (Lomma kommun, 2010:26-27). Av översiktsplanen framgår vikten av en social boendemiljö och att det finns betydande faktorer mellan boendemiljö och psykisk hälsa. De funktionerna som beskrivs handlar om de sociala relationerna i bostadsområdet, om bostadsområdet är fint eller nedskräpat och vandaliserat samt om de boende i området upplever hemkänsla. Översiktsplanen framför hur utformningen av bostadsområden har effekt på ovanstående funktioner. Vidare framförs det i översiktsplanen att den psykiska hälsan i bostadsområden påverkas av tillgången till mötesplatser, demografin, graden av in- och utflyttningar och den ekonomiska statusen. När dessa förhållanden är bra, blir även den psykiska hälsan och kontakt inom befolkningen i området bättre. Översiktsplanen belyser hur det vid planeringen av nya och gamla områden är viktigt att utgå från de olika platsernas trivsel och boendekvaliteter samt hur de planerade områden önskas att uppfattas utifrån de aspekterna. Invånares välbefinnande påverkas av såväl den yttre och inre miljön och således måste staden förhålla sig till båda. Översiktsplanen belyser vikten av att skapa rum där medborgare upplever gemenskap och delaktighet (Lomma kommun, 2010:70).

Kommunens invånare arbetspendlar till stor del och vistas därmed inte i kommunen dagtid under veckodagarna. Det är även en låg köptrohet i Lomma. Den låga köptroheten kan till viss del förklaras med ett bristande utbud i Bjärred och Lomma centrum samt att det finns ett flertal större externa köpcenter i närheten. Den stora andelen arbetspendlande skulle även kunna förklara den låga köptroheten eftersom kommunens invånare istället handlar på sina arbetsorter (Lomma kommun, 2010:74). För att hantera den låga köptroheten planeras ett nytt centrum där handelsytan ska fördubblas. Centrumet ska bestå av ett varierat utbud butiker med sällanköpshandel, dagligvaruhandel samt restauranger och annat. Detta ska bidra till att Lomma ska upplevas som en shopping- och upplevelseort. Både i Lomma och Bjärred centrum existerar en brist på möjlighet till inhandling av sällanköpsvaror vilket innebär att

inköp istället utförs i externa köpcentrum som Nova Lund eller Center syd (Lomma kommun, 2010:75).

Lommas översiktsplan redovisar ett flertal områden i kommunen som är av betydelse för rekreation och fritid. Områdena har olika kvaliteter och förutsättningar. Det redogörs delvis för de möjligheter till aktiviteter som existerar som olika sportanläggningar och naturområden (Lomma kommun, 2010:81-83).

5.2 Lomma kvalitetsprogram Centrum

Figur 5.3, Kartan illustrerar centrumområdets placering i Lomma stad

Kartmaterial: Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi, Lunds Universitet

”Kvalitetsprogrammets syfte är att illustrera och tydliggöra detaljplanernas intentioner. Programmet koncentrerar sig på den gemensamma miljön och dess helhet. Den gemensamma miljön utgörs av gågator, torg, park, angränsande fasader (väggar) och tak. Innanför de tydligt markerade tomtränserna råder frihet för den boendes egna drömmar. Principerna för det offentliga rummet och bebyggelsegestaltning redovisas. För att ge centrum och dess bebyggelse önskad karaktär fastläggs riktlinjer för användningen av material, färger, vegetation belysning m.m. [...] Mål för utvecklingen i centrum är en förbättrad stadsmiljö, utmärkt genom större stadsmässighet av den typ som utvecklas i Lomma hamn, det vill säga samma intressanta och intima gaturum i en varierad småskalig bebyggelse” (Lomma kommun, 2011:4).

5.2.1 Aktiviteter i det offentliga rummet

Detaljplanen och kvalitetsprogrammet har stort inflytande på varandra. Kvalitetsprogrammet redovisar hur detaljplanen framför hur den offentliga miljön formas av dess fysiska struktur och att dess utformning måste ske i symbios med

platsens planerade användningsområde. Kvalitetsprogrammet framför hur den sociala aspekten i stadens utrymmen är av likvärdig betydelse som stadens praktiska funktioner. Stadsrummet måste verka för att det ges tillfällen till möten, lek och andra aktiviteter. För att mjuka upp den hårdgjorda ytan i staden bör träd och häckar användas, dock utan att förstöra upplevelsen av stadsmässighet (Lomma kommun, 2011:12).

Kvalitetsprogrammet belyser att det inom Lommas centrumområde pågår en omgestaltning där syftet är att skapa ett intressant centrum i liknelse till utformningen av Lomma hamn. Centrumet ska ha ett stråk som bidrar till en känsla av helhet. Området ska inrymma en variation av affärer, bostäder och verksamheter med förhoppningen att det ska bidra till en livfull upplevelse. För att bidra till en samhörighetskänsla ska gatumöbleringen, skyltar och annan utrustning samordnas. Stråket ska uppmuntra till lek och utformas med olika element för att främja en inspirerande lekmiljö (Lomma kommun, 2011:36). I Lomma har Strandvägen länge fungerat som huvudväg. Strandvägen har inrymt viktiga verksamheter som exempelvis affärer och under det senaste åren kompletterats med Centrumhuset, bibliotek med mera. 1970 byggdes Centrumgatan vilket enligt planeringsdokumentet bidrog till att Strandvägens egenskap som huvudgata minskade. Trots det finns fortfarande ett flertal mindre butiker och restauranger längs vägen fortfarande (Lomma kommun, 2011:32). Stadens gator har varierad bredd, upp till 10 meter brett på vissa ställen. Vidare framför kvalitetsprogrammet hur gaturummen bör kompletteras med allt från grönstruktur, sittplatser, utrymme för lek med mera. Uteserveringar bör även kanta gatorna (Lomma kommun, 2011:38).

Ett flertal viktiga knutpunkter existerande i Lommas centrumområde lyfts fram i kvalitetsprogrammet; Centrumtorget, kommunhuset, busstorget och Vinstrupskolan. Vid förändringar av centrumet kommer Hamntorget, biblioteket och Varvstorget medföra ytterligare samlingsplatser. Vid etablering av spårbunden kollektivtrafik kan även Bantorget komma att bli ännu en knutpunkt (Lomma kommun, 2011:6) Torget är områdets medelpunkt och verkar som en samlingsplats för Lommas invånare. Platsen ska vara anpassningsbar och ha en multifunktionell yta belagd med gatsten för att kunna erbjuda torghandel, parkering samt yta att gå och cykla på. På torget finns en skulptur vilken ger ett visuellt intryck samt uppskattas som lekmiljö av barn (Lomma kommun, 2011:22-24).

I relation till de aktiviteter i det offentliga rummet anges det i planen hur uteserveringar måste utformas för att eftersträva en öppenhet för att upplevas som en del av omgivningen (Lomma kommun, 2011:13) Tillgänglighet i staden är viktigt för att alla människor ska vistas i stadsrummet och skapa liv och rörelse vilket i sin tur möjliggör möten (Lomma kommun, 2011:15) Kommunen består till stor del av en ung befolkning, omkring en fjärdedel är under 16 år, vilket enligt kvalitetsprogrammet innebär att stadens centrum i stor utsträckning måste planeras för barn och unga. Staden bör inte bara utformas för vuxna utan även fokusera på en säker och lockande

miljö för barn. Programmet framför att skapa förutsättningar för barn att utnyttja stadsrummet för lek är ett tillvägagångssätt som även kan få den vuxna befolkningen att ska stanna upp i den offentliga miljön, vilket i sin tur är positivt för stadens folkliv (Lomma kommun, 2011:17). Vidare får de privata inre gårdsrummen på eget bevåg formas för lekmiljöer i utomhusmiljön (Lomma kommun, 2011:8).

5.2.2 Detaljerad utformning utifrån människans sinnen

Kvalitetsprogrammet belyser hur centrumet måste sträva efter att skapa en god tillgänglighet genom planering av dess utformning så att alla kan utnyttja platsen. Viktiga vägar och gatmöblering får inte blockeras och bra stöd för sittplatser måste prioriteras. Vid exempelvis kryddträdgården, vid Bantorget, ska det finnas goda möjligheter för vila i form av sittplatser (Lomma kommun, 2011:25). Ett stort utbud av olika former av sittplatser måste prioriteras i centrumet (Lomma kommun, 2011:21). För att eftersträva en småskalig bebyggelse separeras längre huslängor för att på så sätt undvika längre vertikala och horisontala element. Flerbostadshus får dimensioneras i 25 meter långa längor medan tvåbostadshus bör vara betydligt kortare. Kvalitetsprogrammet framför att genom varierade husformer och gestaltningar kan intrycket av småskalighet främjas (Lomma kommun, 2011:8). För att främja en trygg upplevelse i stadens centrum är överblickbarheten av yttersta vikt och kvarteren får inte vara för stora. Genom uppsikt i form av entréer och fönster som är utplacerade mot det offentliga rummet främjas den trygga miljön (Lomma kommun, 2011:20). Vidare ska även fokus vara att erbjuda barn möjlighet till lek, eftersom det även bidrar till att vuxna dröjer kvar i den offentliga miljön och medverkar till liv i centrum. Till exempelvis anges det att vid en plats där huvudgatan i centrum möter en annan gata ska ett litet rum formas med sittplatser och lekmöjligheter (Lomma kommun, 2011:17&37).

Kvalitetsprogrammet anger vidare hur betydelsefull belysningen i den offentliga miljön är. Gång- och cykelstråken i staden måste förses med god belysning och de vägar mot havet som främst utnyttjas av fotgängare är av högsta prioritet. Vidare utnyttjas ljussättningen i staden för att förtydliga gränsen mellan det offentliga, privata och semiprivata genom belysning vid entréer. Det anges att belysningen kräver genomtänkt detaljerad planering och är av stor betydelse i den offentliga miljön. (Lomma kommun, 2011:19-26).

”Ljuset ska göra det möjligt att känna igen andra människor. För att detta ska fungera krävs tillräckligt mycket ljus och att ljuset når människors ansikten från en bra vinkel. Ljuspunkten bör inte sitta alltför högt upp. Det är också viktigt att ljuset är av god kvalitet. Där gång- och cykelstråk korsar gator behövs en ljussättning som synliggör de oskyddade trafikanterna” (Lomma kommun, 2011:20).

Vidare framgår det av kvalitetsprogrammet riktlinjer för planeringen av trafiken i staden. Stort fokus finns på att verka för en minskad hastighet. I detaljplanen framgår vilken betydelse utformningen av den fysiska strukturen i staden har. Körytor ska

dimensioneras i mindre skala och längsgående planteringar ska utnyttjas för att sänka hastigheten. De gator som används av fotgängare är av störst betydelse för att verka för en sänkt hastighet (Lomma kommun, 2011:12-14). Centrumets huvudgata, Centrumgatan, är dimensionerad till 7,5 meters bredd och är trafikerad av biltrafik. För att gatan ska upplevas smalare och därmed sänka hastigheten ska gatans mitt förses med smågatsten. Gatan är till för blandtrafik och är försedd med både cykel- och gångbana. Cykelbanan utgör en del av ett viktigt cykelstråk (Lomma kommun, 2011:26). Likt ovan nämnda gata är Nya Hamngatan trafikerade med bil- och bussfordon, körytan är där 7 meter bred. Hamngatan ska göras om till gångfartsgata. Gångfartsgata innebär att fordon ska framföras på fotgängares villkor. Syftet är att fotgängare ska ta sig fram på ett tryggt sätt (Lomma kommun, 2011:28-29). Højeågatan och Vegagatan i staden är till skillnad från ovanstående en lokalgata där trafiken är lugnare. Gatan syftar till att ge en upplevelse av ett stråk och är därmed mindre dimensionerad, 5,5 meter bred. Gång- och cykeltrafiken delar en gemensam körbana (Lomma kommun, 2011:30). Kvalitetsprogrammet anger även på att liksom det är viktigt att dimensioneragatorna på ett sätt som för minskar upplevelsen av biltrafiken, är det viktigt att minska upplevelsen av parkeringsytor. Grönstruktur kan skapa stadga åt den offentliga miljön och på så sätt minska känslan av parkeringsplatser för bilar (Lomma kommun, 2011:13).

Vid utformningen av den offentliga miljön måste även tillgängligheten i staden tas i hänsyn. Kvalitetsprogrammet anger att det är självklart att arbeta för att människor med funktionshinder ska ha en god tillgänglighet i Lomma. Det är en definitiv ambition och torgstråket utger en trygg miljö där gator inte behöver korsas. Problem med höjdskillnader kan uppstå men är något som ska undvikas (Lomma kommun, 2011:15).

5.3 Lomma kvalitetsprogram Hamnområdet

Figur 5.4, Kartan illustrerar hamnområdets placering i Lomma stad

Kartmaterial: Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi, Lunds Universitet

5.3.1 Aktiviteter i det offentliga rummet

Kvalitetsprogrammet för Lomma Hamn anger på vilket sätt den offentliga miljön i staden är viktig ur en social kontext. Miljöns utformning och fysiska struktur är av betydelse för att möjliggöra möten vilket i sin tur skapar kontakt och samtal i staden och det sociala klimatet bidrar till att befolkningen skapar en anknytning till varandra (Lomma kommun, 2003:8&16). Vägnätet är viktigt i den offentliga miljön då det är där möten sker mellan offentliga och privata rum. Dess utformning är av betydelse, det präglar stadsdelsbilden samt bidrar till att tydliga gränser mellan privat och offentligt. Gatorna utgör till stor del den offentliga miljön och är därmed en del av den sociala miljön där möten sker (Lomma kommun, 2003:9). Gator och platsers utformning är av betydelse för att antingen främja eller hämma det sociala samspelet. Kvalitetsprogrammet för Lomma Hamn hänvisar till Jan Gehls forskning om det offentliga rummet. Kvalitetsprogrammet lyfter fram att hans forskning påvisar den fysiska miljön påverkan på människors agerande i staden. Programmet framför teorins fokus på betydelsen av dimensioner, små intima stadsrum och avståndets betydelse för att människor ska kunna förstå andra individer (Lomma kommun, 2003:16).

Kvalitetsprogrammet anger hur mötesplatser, orienteringspunkter och annat utgör viktiga strukturer i staden och att dessa måste vara tillgängliga och inbjudande. Vidare bör platser vara antingen aktiva eller lugna och skyddade mot vind (Lomma kommun, 2003:11). Planeringsdokumentet redogör för att den offentliga miljön fyller både en

social och en praktisk funktion, allt från vistelse, lek och mötesplatser. Det offentliga rummet utgör allt från vissa specifika platser till hela nätverk av gator och rum (Lomma kommun, 2003:15-16). Att alla människor vistas i den offentliga miljön är en förutsättning för att skapa stadsliv och främja möten. Stadens offentliga miljö måste befolkas hela dagen för att skapa liv och upplevelsen av trygghet (Lomma kommun, 2003:16). De lokala gatorna i området ska sammanlänka med platser av olika intressen, exempelvis torg, grönområden och strand. Kvalitetsprogrammet anger även hur alla dessa platser ska vara tillgängliga för alla (Lomma kommun, 2003:16)

Stranden är av stor betydelse i Lomma och är en betydande rekreativ miljö (Lomma kommun, 2003:44). Stråket längs med stranden är en given plats för att stanna upp i solen och skapar aktiviteter i relation till kaj- och strandlivet. Vidare fyller gatan en viktig funktion för de anslutande bostäderna med havsutsikt. Samtidigt som livet i den offentliga miljön ska främjas måste det även värnas om att de boende får lugn och trivsel (Lomma kommun, 2003:25-16). Det nya hamntorget har en också stor betydelse i området. Det är en viktig knutpunkt och länkar samman med centrumet och resterande delar av staden. Platsen ger vyer över hamnen samt inrymmer biblioteket. Hamntorget är en symbol för förnyelsen av stadens centrum. I hamnen sker verksamheter som kan utnyttjas för att skapa en aktiv vardagsmiljö. Varvsverksamheten, fiskförsäljning och den marina känslan ska prioriteras i området (Lomma kommun, 2003:20-22).

”Sådana verksamheter bör ha företräde vid sidan om sådana som kan tillgodogöra sig närheten - restauranger, fiskhandel, affärliv med anknytning till fribåtslivet och det marina livet överhuvudtaget, rekreationstillgångarna i övrigt etc. Det nya torget som knyter stadsdelen till Lomma centrum är en naturlig plats för dessa verksamheter. Verksamheterna ger karaktär åt kajområdena också på det sättet robustheten i material och utformning bibehålls” (Lomma kommun, 2003:8).

Tätortens närhet till vattnet och den närliggande gatan är den som förmodligen enligt kvalitetsprogrammet kommer att locka mest verksamheter. Detta bör tas i hänsyn och främjas vid planering och gestaltning av området. Byggnader mot kajen bör ha öppna i nedre plan och berikade med aktiviteter (Lomma kommun, 2003:22). Kvalitetsprogrammet framför hur den offentliga miljön måste främja både ordnade samt oordnade stadsrum för lek och utevistelse. Tillgången till planerade lekplatser samt möjligheter för spontanitet är viktigt. Naturen är en god källa för spontan lek och utevistelse, i Lomma hamn finns goda förutsättningar inom den aspekten. I området finns vatten, natur och strand vilket skapar goda förutsättningar för lek och utomhusvistelse. Aktiviteter för unga i relation till närheten till badet ska prioriteras. Vidare ska även de inre kvarteren även innehålla utrymme för lek och vistelse utomhus (Lomma kommun, 2003:17). I stadsdelen finns en park vilken är av stor betydelse för den offentliga miljön. Dess storlek och närhet till havet ger den en speciell karaktär och det är viktigt att den utformas så att platsen funktion som offentlig miljö tydligt framgår. Parken har storleken av en bollplan och ger utrymme

för spontana lekar och sporter. Platsen avser att bidra till en rumslig känsla med dess slänter där träd planterats. Öppningen i parken ger en visuellt viktig utblick över havet (Lomma kommun, 2003:42).

5.3.2 Detaljerad utformning utifrån människans sinnen

I Lommas kvalitetsprogram för hamnområdet framförs det att

”Låg och tät stadsstruktur med ett tydligt förhållande mellan bebyggelse och offentligt rum, genomarbetade relationer mellan gatunätet och samlande platser, såväl torg som gröna rum, liksom ett gatunät som ger god kontakt mellan alla delar av området med de omgivande tillgångarna i form av stranden, kajerna, pågatågsstationen och ortens omfattande naturområden samt med centrum - redan denna struktur säkrar grundläggande kvaliteter i boendet” (Lomma kommun, 2003:3).

Kvalitetsprogrammet belyser till stor del betydelsen av den offentliga miljöns dimensionering för att skapa en trivsamt miljö med småstadskarakter. Staden ska sträva efter att utgå från en mänsklig skala ur både horisontella och vertikala dimensioner. Den fysiska strukturen ska eftersträva harmoniska proportioner. Hus bör förhållas till omkring 2 till 3 våningar och huskropparna får maximalt vara 25 meter långa. För att eftersträva en småstadskänsla ska husen även förses med utåtvända trappor för att skapa ett inbjudande intryck. För att inte påverka framkomligheten på gatorna negativt ska trapporna vara inom 1,5 meter till husen. Vägarna till bostadskvarteren får inte vara mer än 3 meter i bredd och de ska även förses med grindar (Lomma kommun, 2003:10-11). I kvalitetsprogrammet anges också att hur inte bara är den omgivande fysiska strukturen som formar den offentliga miljön. Den utrustning som miljön förses med såsom bänkar, papperskorgar, leksaker med mera har stor inverkan på den offentliga miljöns kvalitet. Till exempelvis anläggs murar i natursten för att passa som sittplatser (Lomma kommun, 2003:17). Där det finns plats ska låga terrasser byggas för att göra det möjligt att ha serveringar samt även skapa fasta arrangemang för att sitta på (Lomma kommun, 2003:22).

Lomma Hamn är ett betydelsefullt utbyggnadsområde för staden och är även ur ett regionalt perspektiv en viktig tillgång för att skapa bostäder och verksamheter vid vatten (Lomma kommun, 2003:3). Lomma har stora tillgångar i och med dess närhet till strand, rekreation och till stora naturområden i tätortens norra delar (Lomma kommun, 2003:5-6). Den stora tillgängligheten till rekreationslandskapet innebär att det måste finnas ett hållbart samspel mellan de som besöker platsen samt de som bor i området. Det måste finnas en naturlig respekt till de privata platserna (Lomma kommun, 2003:6). Kvartersgränserna skiljer de privata och de offentliga rummen från varandra och gränserna måste därmed vara tydliga. Gränsen mellan det privata och offentliga gestaltas bland annat med murar, plank och häckar. Både privata och offentliga utemiljöer är viktigt att prioritera och gatu-/kvarterstrukturen ska gestaltas för att främja utblickar samt vindskydd. Det förgrenade gatunätet i staden, oberoende av storlek, ska vara tillgängligt och upplevas som allmänt. Därmed skapar det en tydlig gräns mellan det offentliga och privata (Lomma kommun, 2003:8-11).

I detaljplanen anges områden där rekreation och nytta kan samverka. Som exempel är en av områdets parker utformad för att bjuda in till lek, där samlas dagvatten upp och används till ett levande vattenspel (Lomma kommun, 2003:27). I området Lomma hamn finns en stor rund park. Gatorna runt parken är av olika bredd och är av betydelse för att påvisa att det ett offentligt rum. För att öppna upp och skapa en inbjudan känsla har några av gatorna ett mindre parkrum (Lomma kommun, 2003:38). Gaturummet är en del av den offentliga miljön och är av betydelse som bland annat mötesplats och har därmed en roll för det sociala livet i staden (Lomma kommun, 2003:6).

I området är gång- och cykeltrafik blandad med annan trafik. Till tätorten har gång- och cykeltrafiken ett eget stråk och via gång- och cykelbro nås huvudstråken i en skyddad miljö (Lomma kommun, 2003:6). Även utifrån ett trafikperspektiv är det nödvändigt att torget är omsorgsfullt gestaltat eftersom trafikbeteendet och upplevelsen av platsen måste samverka (Lomma kommun, 2003:6). Stadens utformning påverkar både hur en plats eller gata upplevs osäker och är rent faktiskt osäker. I kvalitetsplanen exemplifieras hur återvändsgränder upplevs vara en otrygg miljö. Faktorer som kan bidra till en säkrare miljö är bland annat ett öppet gatunät, parkeringar och anläggningar i nära anslutning till bostäderna samt att det finns en omsorg om den offentliga miljön. Det skapar en bild för de som utnyttjar platsen att de ansvariga bryr sig om miljön (Lomma kommun, 2003:16) Belysningen har även betydelse för trygghet och känslan av stadsrummet. Kvalitetsprogrammet anger att ett särskilt program för belysningen i staden bör tas fram (Lomma kommun, 2003:18).

Vidare anges att olika ålderskategorier har olika förutsättningar angående tillgänglighet. Kvalitetsprogrammet belyser två kategorier som vilka kräver större prioritering, äldre och barn/ungdomar. Dessa grupper har både sociala och fysiska behov som ställer krav på den fysiska strukturen angående dess tillgänglighet. För äldre innebär behoven till stor del samma som för andra men med viss förstärkning. Bland barn och ungdomar varierar behoven och framförallt varierar det bland åldrarna inom den ålderskategorin (Lomma kommun, 2003:17).

5.4 Lomma detaljplan Centrum

Figur 5.5 Plankarta över Centrumtorget, **Källa:** Lomma kommun, 2007[a]:1

Stadens mest centrala delar är det som omfattas av detaljplanen för Lomma centrumtorget. Området är omkring 4,5 hektar och illustreras figur 5.3 (Lomma kommun, 2007[a]:3).

5.4.1 Aktiviteter i det offentliga rummet

Detaljplanen syftar till att möjliggöra förnyelse i de centrala delarna av Lomma stad med fokus på ny bebyggelse för både bostäder och verksamheter, vårdboende i stadens centrum samt visuella förbättringar av den offentliga miljön (Lomma kommun, 2007[a]:1). Detaljplanen för Centrumtorget med omgivning anger att det idag finns en brist på helhetsupplevelse i områdets centrala delar och att det till viss del existerar obebyggda områden. I samband med en markanvisningstävling 2004 förslags rivning av nuvarande centrumbyggnad för att kunna ersätta den med nya byggnader som kan

kombinera affärslokaler med bostäder. En tillämpning av småskalighet och variationen av verksamheter och bostäder skulle bidra med ökat liv i centrumet. Vidare skulle det innebära att det offentliga rummet skulle få en fysisk inramning. Detaljplanen omfattar både bostäder och så kallad centrumverksamhet. Centrumverksamhet definieras som det som bör vara lättillgängligt för invånarna och därmed vara lokaliserat i centrum. Centrumverksamhet består exempelvis av butiker, service och annan verksamhet. För att främja liv i området anges det i detaljplanen att dessa verksamheter ska ligga i byggnadernas bottenvåningar (Lomma kommun, 2007[a]:6) Inom kategorin aktiviteter i det offentliga rummet anger detaljplanen att det finns behov av ytor för lek. Inom alla bostadskvarter ska det finnas möjlighet för utevistelse och lek. Möjligheten till lek ska även finnas i befintliga parker (Lomma kommun, 2007[a]:12).

5.4.2 Detaljerad utformning utifrån människans sinnen

Detaljplanen för centrum har en tydlig koppling med detaljplanen för Lomma hamn då dessa till stor del är beroende av varandra för att forma den önskvärda offentliga miljön som eftersträvas i båda dessa områden (Lomma kommun, 2007[a]:4). Detaljplanen avser att förhålla sig till de riktlinjer och intentioner som framgår i Kvalitetsprogrammet för Lomma centrum. Vidare anges det i detaljplanen att offentliga rum noggrant och genomtänkt ska gestaltas när det gäller allt från markbeläggning till gatumöbler (Lomma kommun, 2007[a]:8).

Torget i centrum ska till viss del omformas. För att öka tillgängligheten ska bilfria vägar öppna upp torgets yta. Platsen ska vara flexibel och möjliggöra en variation av aktiviteter som handel, sittplatser, eventuella serveringar och på så sätt vara en given mötesplats för de som bor i staden. Omgestaltningen av torget innebär enligt detaljplanen en ökad koncentration vilket i sin tur ger en intimare karaktär (Lomma kommun, 2007[a]:9).

De bebyggda områdena ska upplevas småskaliga och variera i utformning både på höjden och på bredden. Flerbostadshusen får inte vara längre än 25 meter och bör helst vara kortare. Entréer ut mot den offentliga miljön måste utformas visuellt noggrant (Lomma kommun, 2007[a]:7). För att skapa en upplevelse av smala gator och på så sätt sänka biltrafikens hastighet ska planteringar, parkeringsplatser och övergångsställen tydligt utformas längs med gaturummen (Lomma kommun, 2007[a]:8). Centrumgatan ska förses med en separat cykelväg som ansluter till de nya verksamheterna i centrumet. Befintlig cykelväg ska ersättas med gångväg. Vidare ska flera av vägarna i området anpassas mer efter fotgängarnas behov. Befintlig parkmark i anslutning till Strandvägen ska bevaras, den består idag av gång- och cykelväg samt gräsyta (Lomma kommun, 2007[a]:10-12).

Detaljplanen tar även hänsyn till ljudnivåer i området och det har utförts bullerberäkningar. Beräkningarna redovisas i ett underlag till planen, Påverkan på miljön 2006-08-28 (Lomma kommun, 2007[a]:14).

5.5 Lomma detaljplan Hamntorget

Figur 5.6, Plankarta över Hamntorget, Källa: Lomma kommun, 2007[b]:1

5.5.1 Aktiviteter i det offentliga rummet

Detaljplanen förhåller sig i huvudsak till Kvalitetsprogrammet för Lomma Hamnområde som är det underlag som anger de krav som ställs på utformningen av det offentliga rummet i syfte att uppnå goda kvaliteter. Detaljplanen för Lomma Hamnområde belyser ett flertal olika aktiviteter i området. Torget i området ska vara öppet, och göra det möjligt att fylla flera funktioner. Det ska bidra till en inbjudande entré till biblioteket, utnyttjas för vardagliga nödvändiga ändamål och vara mötesplats samt även kunna nyttjas för större festliga event. Torgets funktion och behov ska kunna variera under veckan och dygnet (Lomma kommun, 2007[b]:11). Runt hörnet till biblioteket ska även andra funktioner finnas som hamnkontor, butiker och offentliga toaletter (Lomma kommun, 2007[b]:7).

5.5.2 Detaljerad utformning utifrån människans sinnen

Detaljplanen framför liksom kvalitetsprogrammet att staden ska utformas i syfte att ge en småskalig upplevelse. Flerbostadshus får inte vara längre än 25 meter och de

entréer som är placerade ut mot det offentliga rummet ska ha en välgenomtänkt utformning (Lomma kommun, 2007[b]:8). Torget ska även verka som entréplats för biblioteket och förses med sittplatser. Grönstruktur ska prioriteras och vid sådana fall då ytor av grönska exploateras ska compensation i andra delar av staden ske (Lomma kommun, 2007[b]:11-15). Det offentliga rummet ska utformas noggrant visuellt, det ska tas hänsyn till tillgängligheten för funktionshindrade och gestaltningen ska vara genomarbetad i allt från beläggning av mark, val av möbler, ljussättning och grönstruktur (Lomma kommun, 2007[b]:14). Detaljplanen visar på stort fokus på gång- och cykelbanor i området. Gång- cykelvägar ska finnas längs alla huvudgator i området och körbanan mellan kommunhuset och hamnen ska förstärkas. Det redogörs även för förbättringar av gångstråk. Vidare ska plantering av grönstruktur samt övergångsställen bidra till att gaturummet visuellt upplevs mindre och därmed bidra till att sänka hastigheten i trafiken (Lomma kommun, 2007[b]:11).

I området längs med norra Strandvägen är det höga bullervärden på grund av trafiken. För att åtgärda bullret föreslås att bullerskydd utförs, dessa ska utformas i relation till stadens strävan efter småskalighet. Detaljplanen anger att lägre murar exempelvis skulle kunna verka för att minska bullernivåerna. Bullerutsatta balkong och uteplatser ska kompenseras genom att de boende får gemensamma uteplatser med goda ljudmiljöer (Lomma kommun, 2007[b]:16).

6. Diskussion

6.1 Offentliga rummets funktion

De tre teorierna anger alla om att det offentliga rummet är betydelsefull i staden men de har olika fokus på vad som är viktigt och hur en god bebyggd offentlig miljö skapas. Övergripande för alla tre teorierna är att den sociala kontexten som den offentliga miljön erbjuder är av yttersta värde för befolkningen. Att människor möts och vistas på platser är betydelsefullt för staden ur flera olika aspekter, det offentliga rummet blir en arena för möten mellan människor. Jan Gehl skulle argumentera för betydelsen av att lågintensiv kontakt möjliggörs som en förutsättning för vidare kontakter samt att den offentliga miljön är unik genom att den möjliggör en interaktiv kontakt där människor aktivt deltar i det som sker. Att vistas bland andra människor fyller en viktig funktion enligt Jan Gehl för att bidra till stimulans då människor innebär en stor variation av händelser och intryck. Platser där endast byggnader präglar miljön, ger inte upphov till samma form och mängd av stimulans. I likhet med Jan Gehls idé om lågintensiv kontakt framför Ulla Berglund och Ulla Jergeby betydelsen av händelsekontakter. Den offentliga miljön möjliggör korta möten där en balans mellan distans och kontakt kan uppnås. Dessa möten skapar händelsekontakter vilket i sin tur är viktigt för att människor ska samspela med varandra och därmed skapa förståelse.

Jane Jacobs framför hur det offentliga rummet fyller en viktig funktion i staden för att främlingar ska mötas. I staden där många människor är samlade på samma plats är

människor främlingar för varandra. För att en stad ska vara välfungerande måste människor mötas och uppleva trygghet så varandra så att inte alla främlingar upplevs som hot. Vidare är det offentliga rummet viktigt för att främja tilliten till andra människor samt förståelse för andra, vilket i ett större perspektiv är viktigt med tanke på exempelvis segregation.

6.2 Kvaliteter för att främja användandet av det offentliga rummet

Likt teorierna är överens om att den offentliga miljön fyller en viktig social funktion existerar även en enig uppfattning om att människor uppskattar att vistas där andra människor är. Platser dit människor gärna går, rör sig och stannar kvar, bidrar i sin tur till att fler människor ansluter till platsen. För att få människor att vistas på en plats är det därför viktigt, enligt Jan Gehl, att förstå vad människor utför för aktiviteter samt utforma miljön efter dessa aktiviteter. De aktiviteter som människor måste utföra, de nödvändiga aktiviteterna, är inte särskilt beroende av den fysiska strukturen till skillnad från de frivilliga och sociala aktiviteterna. För att människor ska utföra frivilliga och sociala aktiviteter måste däremot den fysiska miljön vara fördelaktig. Genom att utgå från människors sinnen och grundläggande behov går det att förstå vilka kvaliteter som har betydelse för att människor ska vilja vistas i den fysiska miljön och därmed kunna planera för en god bebyggd offentlig miljö.

Övergripande framför alla tre teorier om hur den offentliga miljös möjlighet till aktivitet är en betydelsefull kvalitet för att skapa bra offentliga rum. Genom att fokusera på verksamheter som lockar till sig människor, allt från butiker, uteserveringar, lekplatser och så vidare bidrar det till att människor besöker platsen vilket i sin tur främjar dess användande.

Jane Jacobs framför vidare att verksamheterna i den offentliga miljön är en viktig faktor för att skapa trygga miljöer där människor vill vistas. För att skapa trygg miljö måste det finnas det hon kallar för ögon på platsen. Att människor ser och hör vad som händer i området främjar säkerheten. Verksamheter fyller en viktig funktion eftersom det dels innebär att människor tar sig till platsen samt att de runtomkring det offentliga rummet också ser ut, byggnader får inte vara vända med ryggen mot gatan. Det måste även finnas en variation av verksamheter där öppettiderna varierar över dygnet vilket skapar liv i gatumiljön hela tiden.

Betydelsen av verksamheter framförs även i Jan Gehls teori om de olika aktiviteterna som sker i miljön samt i Ulla Berglund och Ulla Jergebys teori. Ulla Berglund och Ulla Jergeby framför hur befolkningen till stor del fördrar att kunna kombinera nytta med nöje. Att integrerar det offentliga rummet med olika former av verksamheter är en viktig kvalitet för att möjliggöra kombinationen av nytta och nöje. Vidare bekräftar det Jan Gehls teori om att de nödvändiga, frivilliga och sociala aktiviteterna till stor del går in i varandra och genom att skapa förutsättningar för de två första aktiviteterna främjar det möjligheten för att sociala aktiviteter ska uppstå.

6.3 Lommas offentliga rum

Det sociala sammanhanget i relation till det offentliga rummet är genomgående i alla teorierna och påvisas även i planeringen i Lomma kommun. Översiktsplanen, kvalitetsprogrammen och detaljplanerna redogör alla för hur det offentliga rummet är viktigt ur ett socialt sammanhang. Kvalitetsprogrammen och detaljplanerna för centrum och hamnområdet belyser till stor del betydelsen i att fokusera på verksamheter för att främja det offentliga rummet. Det skulle, enligt de tre teorierna, möjliggöra till att människor vill vistas i den offentliga miljön och att olika former av aktiviteter främjas vilket i sin tur får positiva effekter på den offentliga miljön. Ulla Berglund och Ulla Jergeby skulle förmodligen förklara det positiva utfallet i att verksamheterna innebär att det offentliga rummet kan utnyttjas till att kombinera nödvändiga aktiviteter med nöjen. Liksom Jan Gehl skulle förklara att det nödvändiga och frivilliga skapar synergieffekter som i sin tur är en förutsättning för att människor ska mötas och bidra till sociala aktiviteter. Enligt Jane Jacobs skulle Lommas fokus på verksamheter leda till att tryggheten i området främjas då det innebär att fler människor ser och hör vad som händer i området. Samtidigt framgår det i översiktsplanen att Lomma är en pendlarort och att köptroheten är låg. De flesta utför inte sina inköp i staden utan på andra platser utanför staden. Att Lomma är en pendlarort och att handel inte sker i staden skulle förmodligen, enligt Jane Jacobs, vara negativt för den upplevda tryggheten i det offentliga rummet eftersom den vardagliga övervakningen, som befolkningen i det offentliga rummet bidrar till, måste ske hela tiden. För att skapa en god bebyggd offentlig miljö borde Lomma därför fokusera på att det finns verksamheter öppna hela dygnet, vilket inte framgår av planeringsdokumenten om de gör. Att nödvändiga aktiviteter såsom inköp sker utanför staden har vidare effekter på användandet av det offentliga rummet. Som Ulla Berglund och Ulla Jergeby beskriver det sker ofta olika former av aktiviteter i kombination. Om de nödvändiga och frivilliga aktiviteterna är tydligt åtskilda kommer symbiosen mellan dem att hämmas.

Kvalitetsprogrammen och detaljplanerna framför hur den offentliga miljön ska formas utefter mänskliga dimensioner. Att utgå från mänskliga dimensioner och förståelsen för människors sinnen och grundläggande behov är en förutsättning för att skapa god bebyggd offentlig miljö enligt Jan Gehl. Lomma tycks utgå från att uppfylla de grundläggande behoven i att människor vill sitta, kunna överblicka områden, dimensionera huskroppar efter det mänskliga synfältet och så vidare. Samtidigt redogör Kvalitetsprogrammen och detaljplanerna till stor del för hur det ska planeras för trafiken i den offentliga miljön. Gång- och cykelvägar slås ofta samman och sällan beskrivs det att vägar endast anpassas efter fotgängare. Bilens framkomlighet tycks ha stor inverkan då inga bilvägar tas bort eller görs om. Fokus är på att dimensionera för att hantera upplevelsen av trafiken och inte den faktiska trafiken. Genom att anlägga vegetation längs med gator ska bilens upplevda anspråk i den offentliga miljön minska och framförallt framförs det hur detta leder till minskade hastigheter. Jan Gehl belyser fyra olika kategorier av städer, bland annat den traditionella staden, den invaderade

staden och den återupptagna staden. Den traditionella är den som vuxit fram under fotgängares premisser, den invaderade där bilen tagit över stadsrummet och den återupptagna när fotgängarna tar tillbaka staden från bilens anspråk. Lommas fokus på att minska upplevelsen av biltrafiken skulle kunna ses som ett försök att likna den återupptagna staden. Samtidigt skapar det frågetecken om vilka förutsättningar planeringen har för att skapa en god bebyggd miljö i det offentliga rummet. Går det att skapa en traditionell stad på nytt eller gör det faktum att planeringen måste utgå från befintliga strukturer, att en inte redan traditionell stad inte kan formos? De tre teorierna missar i problematiseringen i vilka förutsättningar planeringen i samhället har för att uppnå bra offentliga miljöer. Lomma skulle kunna falla in i kategorin den återupptagna staden då det tycks finnas en strävan efter att skapa god bebyggd miljön i det offentliga rummet. Samtidigt tycks inte några större åtgärder göras för att minska bilens faktiska intrång, vilket motsäger att staden skulle utgå från människans behov för att trivas i den offentliga miljön.

De tre redovisade teorierna visar på varför den offentliga miljön är viktigt samt vilka kvaliteter som skapar god bebyggd offentlig miljö. Däremot problematiserar inte teorierna det faktum att staden står inför ett brett spektrum av utmaningar för att skapa en god miljö för invånarna. Planeringen måste utgå från den redan befintliga strukturen samt kommunens övriga förutsättningar. Samtidigt påstår exempelvis Jane Jacobs att genom att fokusera på den offentliga miljön kommer säkerhet och trygghet få positiva effekter i samhället i övrigt. Det skulle därför vara intressant att genom vidare forskning undersöka flera olika platser i kommuner med olika förutsättningar, för att jämföra om förhållningssättet till det offentliga rummet ser olika ut. Förmodligen varierar förhållningssättet till det offentliga rummet i olika kommuner vilket skulle kunna vara intressant ur ett planeringsperspektiv. Beroende på kommuners förutsättningar, hur påverkas det offentliga rummet? Prioriteras det offentliga rummet i olika grad och på vilket sätt lyfts det fram.

Lomma redogör också för hur det finns tillgänglighetsaspekter att ta i hänsyn i förhållande till ålder. Äldre och barn har olika förutsättningar i att ta sig fram samt använda det offentliga rummet. Ulla Berglund och Ulla Jergeby belyser generationsskillnadens effekt i att människor har olika sätt att se på det offentliga rummet, olika stadsideal, vilket ändras beroende på livssituation. Lomma har ett stort fokus på att anpassa den offentliga miljön efter barnens villkor genom att skapa goda förutsättningar för lek. Fokus på att skapa platser för lek i den offentliga miljön är enligt Jan Gehl positivt då det även tenderar att få den vuxna befolkningen att stanna upp och kvar i det offentliga rummet. Något som däremot varken teorierna eller Lomma belyser är vilka som har tillgång till det offentliga rummet. Skiljer det sig åt på olika platser, mellan olika grupper, på olika tider och så vidare.

7. Slutsats

Vad fyller det offentliga rummet för funktion i staden?

Vilka kvaliteter har betydelse för att människor ska utnyttja offentliga platser?

Bygger Lomma kommun för en god bebyggd miljö i det offentliga rummet?

Utifrån det teoretiska ramverket går det att konstatera att det offentliga rummet fyller ett flertal funktioner i staden. Framförallt är den offentliga miljön viktigt för att människor ska mötas och skapa olika former av kontakter med varandra. Kontakterna är viktiga för att bidra till trygghet och tillit inom befolkningen. Tryggheten i staden bidrar vidare till brobyggande som i sin tur kan hämma segregation.

För att skapa god bebyggd miljö i det offentliga rummet finns ett flertal kvaliteter som det måste tas i hänsyn till. Jan Gehl, Jane Jacobs, Ulla Berglund och Ulla Jergeby framförallt främst att människor vill vistas där andra människor är. Genom att fokusera på att skapa platser där människor vill stanna kvar kommer bidra till att platsen locka till sig fler andra människor och därmed skapas positiva synergieffekter. För att locka till sig människor krävs framförallt möjlighet till aktiviteter samt en variation av aktiviteter. Vidare krävs detaljerad planering som utgår från människors sinnen och grundläggande behov för att skapa en god bebyggd offentlig miljö.

Enligt Lommas planeringsdokument planerar kommunen till stor del för en god bebyggd miljö i det offentliga rummet. Det tycks finnas en medvetenhet om aktivitetens betydelse för den offentliga miljön samt behovet av en noggrann gestaltning av rummet. Det fokus på aktiviteter samt noggrann gestaltning Lommas planeringsdokument redogör för, stämmer till stor del överens med teorierna anser viktigt för att skapa god bebyggd miljö i det offentliga rummet. För att främja liv i stadsrummet finns det ett starkt fokus på att skapa förutsättningar för verksamheter i Hamnområdet samt Centrum vilket ger goda effekter på den offentliga miljön. Samtidigt redogör inte planeringsdokumentet för hur verksamheterna i praktiken ska fungera, exempelvis öppettider vilket enligt Jane Jacobs är avgörande. Vidare tycks det även finnas en medvetenhet om den detaljerade planeringens betydelse och av att stora delar av gestaltningen av det offentliga rummet behöver utgå från människors sinnen och grundläggande behov.

8. Vidare forskning

Vidare forskning bör fokusera på att undersöka om det som planeringsdokumentet anger verkligen genomförs, vad som händer efter detaljplaneskedet. Blir de visioner och åtaganden som kommunen framför realitet. Vidare bör forskning i fortsättningen även undersöka vilka i samhället som har tillgång till en god bebyggd miljö. Har hela befolkningen tillgång till områden med god offentlig bebyggelse eller skiljer det sig inom kommunen och kommuner emellan. Har alla en faktisk tillgänglighet och har alla en upplevd tillgänglighet? Bör det offentliga rummet utformas på olika sätt att för

att främja att alla medborgare har en upplevd tillgänglighet till det offentliga rummet och är det ens möjligt? Kan alla människor uppleva tillgänglighet till samma platser? Det är en viktig aspekt men avser inte undersökas i denna undersökning utan lämnas för vidare forskning.

9. Referenslista

- Boverket (2015) *Planbestämmelser för detaljplan, PBL kunskapsbanken*, tillgänglighet: <http://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Detailplanering/Planbestammelser/>, hämtad: 08.05.2015
- Berglund, U., & Jergeby, U., (1998) *Stadsrum – Människorum: att planera för livet mellan husen*, Bygghälsningsrådet, Stockholm
- Denscombe, M., (2009) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, Studentlitteratur AB, Lund
- Gehl, J., (2011) *Life between building: Using public space*, Island Press
- Gehl, J., Gemzoe, L., (2003), *New city spaces*, Danish Architectural Press, Köpenhamn
- Gehl architects (2015) *Our Story*, Tillgänglig: <http://gehlarchitects.com/story/>, hämtad: 11.05.2015
- Jacobs, J., (1961, 2005) *Den Amerikanska storstadens liv och förfall*, Originaltitel: *The Death and Life of Great American Cities*, Översättning: Charlotte Hjukström, Daidalos, Göteborg
- Lomma kommun (2011) *Lomma Centrum - Kvalitetsprogram*, tillgänglig: <http://www.lomma.se/download/18.34b2e98512d7f592524800011519/>
- Lomma kommun (2003) *Kvalitetsprogram för Lomma Hamn*, Program för stadsrumsgestaltning, tillgänglig: <http://www.lomma.se/download/18.9baba9e14178fcdb49164a6/1426691487041/kanalkvarteren%2BKvalitetsprogram.pdf>
- Lomma kommun (2007[a]) *Detaljplan för Lomma 33:20 m fl. Centrumtorget med omgivning*, Antagen av kommunfullmäktige 2007-02-08 § 22, Laga kraft 2007-03-16, Lomma kommun, Skåne län
- Lomma kommun (2007[b]) *Detaljplan för Lomma 29:23 m fl. Hamntorget*, Antagen av kommunfullmäktige 2006-12-07 § 188, Laga kraft 2007-02-26, Lomma kommun, Skåne län
- Lomma kommun, (2010) *Översiktsplan Lomma kommun*, antagen av kommunfullmäktige 2011.02.10

Miljömål (2012) *Precisering av God bebyggd miljö*, ansvarig myndighet Boverket, tillgänglig: <http://www.miljomal.se/sv/Miljomalen/15-god-bebyggd-miljo/Preciseringar-av-god-bebyggd-miljo/>, hämtad: 07.05.2015

Miljömål (2015) *God bebyggd miljö*, ansvarig myndighet Boverket, tillgänglig: <http://www.miljomal.se/sv/Miljomalen/15-God-bebyggd-miljo/> , hämtad: 07.05.2015

Nationalencyklopedin (2015) *Offentligt rum*, tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/offentligt-rum>, hämtad: 25.05.2015

Naturvårdsverket (2014) *Miljö kvalitetsmålen*, tillgänglig: <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Sveriges-miljomal/Miljokvalitetsmalen/>, hämtad: 06.05.2015

Nyström, J., Tonell, L., (2012) *Planeringens grunder - en översikt*, Studentlitteratur AB, Lund

Project for public space (2015) *Jan Gehl*, tillgänglig: <http://www.pps.org/reference/jgehl/>, hämtad: 11.05.2015

Regeringskansliet (2015) *Sveriges miljömål*, Miljö- och energidepartementet, tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/2055>, hämtad: 06.05.2015

Regeringskansliet (2012) *God bebyggd miljö*, Miljö- och energidepartementet, tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/5542/a/43957>, hämtad: 06.05.2015

Regeringskansliet (2015) *Sveriges miljömål*, Miljö- och energidepartementet, tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/2055>, hämtad: 06.05.2015

Regeringskansliet (2012) *God bebyggd miljö*, Miljö- och energidepartementet, tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/5542/a/43957>, hämtad: 06.05.2015

SFS 2010:900, *Plan- och bygglagen*, Stockholm: Socialdepartementet

Statistiska centralbyrån (2013) *Världens städer växer allt snabbare*, tillgänglig: http://www.scb.se/sv/_/Hitta-statistik/Artiklar/Varldens-stader-vaxer-allt-snabbare/, hämtad: 10.04.2014